

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

DE || LIBERTATE || CHRISTIANA ||

Lensaeus, Johannes

Antverpiae, 1590

De Christiana Libertate Liber Nonvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46059](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46059)

DE
CHRISTIANA
LIBERTATE
LIBER NONVS.

PROEMIUM.

QVONIAM id iam satis demonstra-
tum arbitror, cum libertate Chri-
stiana minimè pugnare, quòd diuinis
Legibus, non naturalibus modò, ve-
rumetiam positivis, seu, vt loquitur
Bernardus, factitiis, non dubitemus
obtemperandum esse: illud iam ordine video esse ca-
uendum, ne superiorum hominum leges atque con-
stituta, siue illi Ecclesiastici sint, siue seculares, sius
pruatorum familiarum domini, siue multarum pro-
vinciarum Principes, libertati Christianæ quicquam
detrahere videantur.

CAPVT I.

*Non eo ladi Christianam libertatem, quòd superiorum
hominum præceptis parendum sit.*

PRINCIPIO autem pudeat existimare
quemquam, qui se velit esse atque haberi
Christianum, hoc quod gentilis Ora-
tor ad euerfionem Reipublica valere per-
spexit. Non solùm enim ciuitatem suam legibus
teneri dixit: sed hoc, inquit, vinculum est ciuitatis hu-
ius qua fruimur in Republica, hoc fundamentum li-
bertatis: hic fons æquitatis, mens & animus & consi-
lium

*Cicer. in Grad.
pro Aut.
Cluent.*

lium & sententia ciuitatis, posita est in legibus. vt cor-
pora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis patri-
bus & neruis ac sanguine & membris vt non potest.
Legum ministri, magistratus: legum interpretes, iudi-
dices: legum denique idcirco omnes serui sumus, vt
liberi esse possimus. His ille verbis planissime Rem-
publicam sine legibus constare negauit, & iis esse ac-
quiescendo seruiendum dixit, si frui vera libertate vel-
lemus. Et hoc ille dixit, qui erat alioqui amantissimus
libertatis: nec ei venire in mentem potuit, eam demum
veram esse libertatem, nullis legum vinculis teneri
sed in Republica, imò verò in turbulentissima confu-
sione morum, quod libeat agere, & vitam institueret
pro sua libidine: suam cupiditatem, dominam; suum
iudicium, legem habere. Democrito quidem Dama-
sippi filio, qui mundum asseruit infinitum, adscribitur
Epiphanius & hoc, quòd legum lationem improbatam
malamque excogitationem esse dixerit. Sapienter
enim nò debere legibus obtèperare, sed liberè vivere.
At falleris Democrite, falleris. Nò hæc libertas est, sed
perditissima licentia, corruptela morum, euersio ciui-
tatum, societatis humanæ disruptio, certissimaque per-
niciēs. Ideoque nec paterno iam imperio se coercent
perditus filius sustinēs, Sine, inquit, pater, meo me nunc
more vivere. Hanc ille, iuuenili calore feruescens, In-
centiam expetebat, qua liceret quicquid liber. In-
quoque illi erant mores, de quibus apud Plautum:
Nunc mores nihil faciunt quòd licet, nisi quòd lubet.
Ambulo iam more sancta, libera est à legibus:
Mores leges perduxerunt in potestatem suam;
Ea misera iam ad parietem sunt fixa clavis ferreis
Vbi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
 Sic ille tempore suo. Ad id verò nunc hoc etiam acci-
dit malum, vt quidam sic esse oportere quasi via & re-
tione doceant: nec scripturas sanctas, licet reclamant

*Inorat de fide
Cathol. & A-
postol. Ecclesia.*

In Trinummo.

In Trinummo.

tes, ad suum detorquere vereantur institutum; Christianam, si superis placet, prætexentes libertatem: neque aduertunt, propter eiusmodi homines scriptum esse, ne habeamus velamen malitiæ libertatem. Quales etiam Iudæ Thaddæi notat epistola, tanquam Domini nostri gratiam in luxuriam transferrent. vnde & hoc eueniebat vt, quemadmodum ait, dominationem spernerent, ac maiestatem blasphemarent: siue, vt alij reddiderunt clariùs, in potestate præditos maledicta congererent. Itaque fuisse iam tunc apparet tumultuosos homines qui Anarchiam quærerent, vt soluti legum metu, peccarent liberiùs: fereque hæc duo coniuncta sunt, vt qui proiecti sint ad nequitiam, simul omnem ordinem abolitum esse velint. Et quoniam vetus hic error subinde recrudescibat, exstat etiã in Concilio Gangrensi Canon tertius, eiusmodi expressus verbis: Si quis seruum prætextu diuini cultus, doceat dominum contemnere proprium, vt discedat ab eius obsequio, nec ei cum beneuolentia & omni honore deseruiat, anathema sit. Fuerunt & hac ætate fanatici homines (quorum etiamnum haud obscura semina durant) qui non tantum fremerent cohiberi se Magistratu imperiis, verum etiã furiosè aduersus omnem politiam declamarent, ius gladij prophanum, pietatque contrarium esse affirmantes; talesque se Libertinos vocauere: qui, cum spreto communi sermone, exoticum nescio quod idioma sibi fingerent, stiloque magniloquo verborum ampullas efflarent, postquam visi sibi essent auditores suos supra cælum rapere, in deluinos repentè mores procidebant.

CAPV3

Principi seculari obediendum esse, nihil obstare Christiana libertate.

VT autem de seculari Principe primùm breuissimè dicamus: si libertati Christianæ repugnet quæ illi præstanda obedientia sit; cur hanc Apostoli suis literis toties commendarunt iis hominibus quos iam Christus libertate donarat? Omnis anima, inquit Paulus, potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autè sunt, à Deo ordinatæ sunt. Ita q. qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit: siue quia superioris potestatis præceptum sit Dei ordinatio, cuius ille vice ac potestate in terris fungitur minister enim Dei est, vindex in irâ his qui malè agunt siue quia hoc Deus instituit atque ordinauit, vt essent alij superiores qui regeret, alij inferiores qui obediētia mādata susciperent. Qua Dei ordinatione, vsq. modò genus conseruatur humanū. Nam neq. sibi ad sui moderationem sufficit incōdita multitudo: neq. in vllam morum concordia societatisve politam compagē coalescere sine principe posset. Eam ob causam, qui leges primi tulerūt, iure laudantur: quòd homines incredibili morū varietate dissipatos, in societate vite conuocarunt, vrbesq. & respublicas cōdiderunt. Neq. tamè hæc in eam partem accipi volo, vt inter varias administrandæ Reipublicæ formas, requirere Monarchiã videar vt necessariã. tametsi hanc Aristocratia, quæ per optimates geritur paucos, iure quidã anteposuerint: etiã democratiã seu popularẽ administrationẽ vt pessimã reiecerūt: propterea quòd ipsa promiscua multitudo non rationẽ, non consiliũ, non discrimen, nõ diligentiam habet, facileq. quemadmodũ Poëta canit

Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

Verũm hĩc nos interim, illa omiſsa disputatione, præfecturam duntaxat, tribunal, legesq. quibus parendum sit, requirimus: iisq. obtemperari citra Christi-

Rom. 13.

Tyrannus, ut est apud Plurarchũ, Monarchiam interpretant, admissio Principum Seniorũ, qui Regibus assistent: tum vt populari Principatui repugnaretur, tum ne per vnum Tyrannus fieret, post hanc uia iniqua manerent. De quo uide eundem in Cleopatra.

Rianæ libertatis iniuriam, propositū est cōmonstrare. Pulchrè verò declarat Chrysofostomus Principū in re-
 publica necessitatē, homil. 6. ad populū Antiochenū, cui titulus est, Quòd utilis sit Principū timor. quo lo-
 co inter cætera, Si iudicialia, inquit, sustuleris tribuna-
 lia, omnem vitæ nostræ ordinē sustulisti, & sicut, si gu-
 bernatorē à nauī separaueris, sca. hā submerisisti; & si
 ducē ab exercitu abducas, vinctos hostibus tradidisti
 milites: ita si principes de ciuitatibus abstuleris, feris
 irrationabilibus magis irrationabilē degimus vitā. Et
 infra: Quod in domibus, ait, faciūt lignorum cōtigna-
 tiones: hoc Principes in ciuitatibus. & sicut, si illas su-
 stuleris, dissoluti parietes per se corruunt: sic & si ex
 mundo principes tollas, eorumq. metum, & domus &
 ciuitates & gentes cū multa inter se licentia corruent,
 nemine existente qui cōtineat, & repellat, & pœnæ ti-
 more quiescere persuadeat. Hactenus Chrysofostomus.
 Qui igitur hunc esse voluit tam necessarium in rebus
 humanis ordinē Deus, vt alij præessent aliis: idē sicut
 à Superioribus prudentiā & vigilantiam in salutē sub-
 ditorum; ita ab iis qui subessent obedientiam, ad to-
 tius communitatis stabilitatem postulauit. Siquidem
 aut frustra est, aut etiam nulla est præfectura, cui non
 debetur obedientia. Idcirco beatus Petrus in epistola,
 Subiecti, inquit, estote omni humanæ creaturæ; siue
 Regi, quasi præcellenti; siue ducibus tanquam ab eo
 missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bono-
 norum. Quia sic est voluntas Dei, vt bene facientes
 obmutescere faciatis imprudentium hominum igno-
 rantiam: quasi liberi, & non quasi velamen habentes
 malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Tito quoque
 præcipit Apostolus, Christianos vt admoneat subesse
 potestatibus. Neque verò in Republica solūm subdi-
 tos Principi, verumeriā in quaque familia seruos do-
 minis voluit diuina auctoritas obedire. Ex quo illa

Ephes cap. 6. sunt in Apostolicis literis, non hominum, sed Dei mada: Serui obedite dominis carnalibus. Ac ne fortasse quisquam dicat sub bono quidem principe non esse seruilem obedientiam: nimirum iuxta id quod sic Claudianus expressit:

Fallitur egregio quisquis sub principe credit

Seruitium: numquam libertas gratior existat

Quam sub Rege pio.

at cura libertatis amissionem id constare non posse, si & iis obediendum sit dominis, qui deprauatis conspiciantur moribus improbi: Cum enim (ait Cicero Philipp. 3.) omnis seruitus est misera, tum vero intolerabile est seruire impuro, impudico, effeminato: hinc occurrit alius Apostolus, & seruos sui muneris commonefaciens, ait: Serui subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Denique Regum & Principum, licet impiorum, terrenam administrationem, usque adeo non inuirti pertulerunt Apostoli, ut etiam pro Regibus adhuc infidelibus, atque pro iis omnibus qui in sublimitate essent constituti, iuberent fundi preces ad Dominum, quo quietam & tranquillam vitam ageret Christiani, in omni pietate & castitate. Secuti sunt hi Domini sui iudicium; qui non solum milites suos non prohibuit impendere & exhibere quae debentur Regibus terrarum, verum etiam de hoc calumniam sibi molientibus Iudaeis, ait: Reddite quae sunt Caesaris Caesari, & Deo quae Dei sunt. Nonne tributum de ore piscis etiam ipse persoluit? Nonne praecursor eius, militibus regni huius, quid facere deberent pro aeterna salute querentibus, non ait: Cingulum soluite, arma projcete, Regem vestrum deserite, ut liberi possitis Domino militare: sed ait: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis; sufficiat vobis stipendium vestrum. Exstiterunt, inquit Augustinus, Reges Babyloniae, sub quibus illi

seruiebant, qui ex eorum occasione, commoti quibusdam miraculis, cognoscerent & colerent, ac coli iuberent vnum verū Deum, qui condidit vniuersam creaturam. Iussi sunt autem & orare pro iis à quibus capti tenebantur, & in eorum pace, pacem sperare ad gignendos filios, & domos ædificandas, & plātandos hortos & vineas. Post septuaginta autem annos promittitur eis ab illa captiuitate liberatio. Hoc autem totum figuratè significauit Ecclesiam Christi, in omnibus Sanctis eius qui sunt ciues Hierusalem cælestis, seruituram fuisse sub Regibus huius sæculi. Dicit enim & Apostolica doctrina, vt omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit, & vt reddantur omnibus omnia: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: & cætera, quæ saluo Dei nostri cultu, constitutionis humanæ Principibus reddimus. Quando & ipse Dominus, vt nobis huius sanæ doctrinæ præberet exemplum, pro capite hominis, quo erat indutus, tributum soluere non dedignatus est. Iubentur autem etiā serui Christiani, & boni fideles, dominis suis temporalibus æquanimiter fideliterq. seruire: quos iudicaturi sunt, si vsque in finem iniquos inuenerint: aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si & illi ad verum Dominum conuersi fuerint. Omnibus tamen præcipitur seruire humanis potestatibus atque terrenis, quousque post tempus præfinitum, quod significant septuaginta anni, ab istius sæculi confusione, tanquam de captiuitate Babylonæ, sicut Ierusalem, liberetur Ecclesia. Ex cuius captiuitatis occasione, ipsi etiam terreni Reges, deseris idolis pro quibus etiam persequebantur Christianos, vnum verum Deum & Christum Dominum cognouerunt & colunt. pro quibus Apostolus Paulus

1. Tim. 2.

iubet orari, etiam cum persequerentur Ecclesiam. Sic enim dicit: Obsecro itaque primùm fieri deprecationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones,

pro Regibus, pro omnibus qui in sublimitate sunt; vt
 securam & tranquillam agamus vitam cum omni pie-
 tate & charitate. Itaque per ipsos data pax est Eccle-
 sia, quamuis temporalis; & tranquillitas temporis, ad
 edificandas spiritaliter domos, & plantandos hortos
 & vineas. Hactenus Augustinus libro de catechizan-
 dis rudibus, cap. 31. Non igitur obsistit quicquam li-
 bertati Christianæ, hæc dominis superioribus parendi
 necessitas: cum in eo maximè sita sit libertas Christia-
 na, vt ordo diuinitus institutus conseruetur. Hoc au-
 tem ordo naturalis mortalium paci accommodatus
 postulat, vt imperanti iusta Principi, & cuius Superiori,
 ab inferiori pateatur: vsque adeò vt vir iustus (in-
 quit Augustinus) constitutus etiam sub Rege sacrile-
 gus, possit ac debeat, illo iubente, bellare, ciuicæ pacis
 ordinem seruans, cui quod iubetur, vel non esse contra
 Dei præceptum certum est; vel vtrum sit, certum non
 est; ita vt fortasse reum Regem faciat iniquitas impe-
 randi, innocentem autem militem ostendat ordo leti-
 tuendi. Proinde primi temporis Christianorù, etiam
 in ipsius Christiani nominis hostium literis, laus hæc
 reperita est, contra Principum leges nihil eos soltos
 agere, sed obedienter imperata facere, quæ cum pie-
 tate & iustitia non pugnassent, vt videre est apud Eu-
 sebius. Nihil enim illi suæ quam attulerat Christus
 libertati detractum esse arbitrabantur, quòd Prin-
 cipibus sibi viderent obtemperandum esse: cum probe
 intelligerent, non cum ob finem venissè, vt legitimus
 & naturalem rerum ordinem perturbaret; sed vt, qua
 parte erat violatus, instauraret: qua verò adhuc parte
 esset rebus humanis necessarius, confirmaret. Neque
 verò vnquam sunt regna firmiora, aut stabiliore Ma-
 gistratus, quàm vbi iustitia & pietas colitur, vniuersis
 ex Christi liberatoris nostri præceptis à quibus postea
 quam discessum est per fraudes, auaricias, libidines,
 hæreses

Lib. 22 contra
 Faustum 4. p.
 71.

Lib. 1. Eccl-
 siastic. hist.
 cap. 32.

hereses; non multo etiam post ipsa regna dilabuntur. quemadmodum verissimè Sapiens ait: Iustitia eleuat gentem, miseros autem facit populos peccatum. *Prov. 12.*

CAPVT III.

Quòd leges Principum, conscientias subditorum obstringant.

DI X E R I T quispiam, faciendum quidè esse quod illi præceperint, ob vindictæ metum: quam sibi nullus sua temeritate debeat accersere. Verùm ut libera sit à Legis vinculis conscientia, id Christianæ libertatis beneficium postulare. Proinde cum sperabitur fore clam aut impunè auferendum, si tunc contra Legem quippiam designetur, nihil id coram Deo peccati habiturum esse. Verùm hoc qui dicit, parum considerat quod Apostolus scribit, eos qui potestati resistunt, diuinæ ordinationi resistere. quo loco, sine dubio, potestatem pro superiore posuit auctoritate, quæ præcipiendi ius habet, cuique obedire laudabile sit. Nam diuina permissio seu concessio, quæ nomine potestatis interdum significata est; velut cum dicitur Pilato: Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datum esset desuper. & alio loco Iudæis: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum: quam potestatem ad nocendum non semper accipiunt mali, etsi nocendi voluntas non desit: Accipiunt autem interdum, secundum occulta Dei consilia, vel ad probationem fortium, vel ad ultionem perditorum, vel ad correctionem peccantium: cuiusmodi potestatem diabolus in Iob acceperat, ut posteris exemplum patientiæ traderetur: maximamque est in castra Sanctorum habiturus in fine sæculi, quando soluetur è carcere suo. Hæc igitur diuina concessio atque permissio, non ea potestas est, cui obedire sit laudabile, aut de qua scriptum est: Qui po-

*Iohann 19.
Luca 23.*

restati resistit, Dei ordinationi resistit. vtenim noceri
 nobis permittit Deus, quibusdam mala voluntate pa-
 ratis ad inferendas iniurias: ita sese tueri, & iniuriam
 propulsare non prohibet. Sed potestas hoc loco intel-
 ligenda est sublimior in iis qui præ sunt, atque ad alios
 regendos & moderandos gubernacula suscipiunt, cui
 prius dixerat omnem animã subditam esse oportere.
 Quam potestatem quoniam in rebus humanis institu-
 it is per quem Reges regnant, & legum conditores
 iusta decernunt: idcirco huic qui resistit, diuinæ pro-
 fectò ordinationi resistit. vnde & hoc colligitur, eum
 qui non obediatur, diuinæ ordinationi non obtempera-
 re. An potest autem culpæ nihil habere, diuinæ resiste-
 re ordinationi, vel ei non parere? Sed tamen quantum
 habeat culpæ, resistere; nec Apostolus reticuit. Adiu-
 git enim: qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem
 acquirunt. Damnationem, inquis, certè, sed eam que
 irrogatur à seculari potestate. Accipe igitur quod eo-
 dem loco est multo apertius: Ideo necessitati sub-
 diti estote, inquit, non solum propter iram, sed etiam
 propter conscientiam. Cōscientiam maculatos pro-
 nunciat eos, qui præceptis Principum non paruerint;
 siue id palàm faciant, vt etiam Principum iras incur-
 rant; siue clàm, vbi tamen Deus potestatum ordinator
 intuetur. Cùm autem eosdem illos sublimiore prædi-
 tos potestate, Dei ministros appellat, quòd eius in ter-
 ris vice & auctoritate fungantur: quid aliud significat
 quàm violationem horum constitutionis, cum Dei
 qui eos præfecit, offensione coniunctam esse? Nec du-
 bium est, quin id vitiosè fiat, quod sit contra Dei vo-
 luntatem. Atqui hanc affirmat Petrus esse Dei volun-
 tatem, vt Regibus atque Ducibus obtemperetur; eaq;
 executioni mandentur, quæ præceperint: nõ tantisper-
 dum illi vident; quod esse dicit Apostolus ad oculum
 seruire; sed siue absint, siue presentes, attentè obediendi
 seduli-

1. Pet. 2.

Ephes. 6.

sedulitatem contéplentur. Magnum porrò & spiri-
 tuale documētum (ait D. Ambrosius) quo Christiani
 viri, sublimioribus potestatibus docentur debere esse
 subiecti: ne quis constitutionem Regis terreni putet
 esse soluendam. Si enim censum Dei Filius soluit, quis
 tu tantus es, qui non putes esse soluendam? Et ille
 censum soluit, qui nihil possidebat: tu autē, qui seculi
 sequeris lucrum, cur seculi obsequium non recognos-
 cas? Cur te supra seculum quadam animi arrogantia
 seras, cum seculo sis misera cupiditate subiectus?

*Lib. 4. in Lau-
 cam, cap. 5.*

CAPVT IIII.

*Quid sibi velit quod in Euangelio dicitur,
 liberos esse filios.*

VERVM habere isti in ore solent, liberos esse filios
 à tributis persoluendis, Dominum iudicasse: ne-
 que id faciendum esse, nisi scandali causa declinandi.
 Cum enim Petrum interrogasset, quid ei videretur,
 Reges terræ à quibus tributa accipere solerent, à filiis
 videlicet, an ab alienis? atque ille incunctanter respon-
 dit, ab alienis; conclusit, ergo liberi sunt filij: atque
 adiunxit: Ut autē nō scādalizemus eos, vade ad mare,
 & mitte hamum, & eū piscem qui primus ascenderit,
 tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem, illū sumens,
 da eis pro me & te. Ita scripturas semper hæretici sine
 sensu loquuntur. Quis enim neget ab hoc tributo pen-
 dendo Christum verè liberum fuisse? Si enim in quo-
 libet regno terreno, principum filij non sunt vediga-
 les, quia filij sunt: consentaneum erat, vt æterni Patris
 ac Regis Filius, communi hac lege minimè teneretur.
 Et iuxta Hilarij quidem, Chrysofomi, ac Cyrilli expo-
 sitionem, non agitur de didrachmate ac tributo prin-
 cipi persoluendo; sed de eo quod omnium domino
 esset iuxta Legē offerendū. Ex hoc enim loco Cyrillus,
 e s filium

Matth. 17.

*Chrysof. hom.
 59. in Matth.*

Lib. 2. in Iohannem, vultans illud, Vos adoratis quod creatum.

Exodi 30.

Exci. 3.

Filium quatenus Filius est, nō debere Patri adoratio-
nem demonstrans. Quis, inquit, pati poterit has nu-
gas eorum qui dicūt Patrem à Filio adorari oportere?
Verūm quoniam sponte id fieri à filio dicebant, nec
alia re magis, quā æquo & bono id confirmari opi-
nabantur; age, rursus à sacris literis, vnde maxime ista
sumēda sunt, veritatē scrutemur. Lex igitur à singulis
Iudæorum, medietatem didrachmi, quasi tributi loco,
Deo offerri iubebat: nō quoniam pecuniam colligere
Deo vellet, sed quod per figuras maiora doceret. Pri-
mūm, quia nemo sui capitis dominus est: sed vnum
omnes habemus Dñm, quē tributi depositione profi-
temur. Deinde in re corporali, spiritale tributum de-
scribebat. Honora, inquit, dominum ex tuis iustis la-
boribus, & primitias ei offeras à tuis fructibus. quod
iam Evangelica doctrina, cultu legali cessante, effe-
ctum est. Non enim corruptibili materia & exteriori
colendum esse Deum arbitramur, didrachmum attri-
buentes: sed vt veri adoratores, in spiritu & veritate
adoramus. Hunc sensum in lege illa latoisse putan-
dum. Cū igitur in Hierosolymis esset Dominus, ab
exactoribus didrachmi dictum fuisse Petro scribitur,
Magister vester non soluit didrachmum? Iesus autem
antequam à Petro quicquam audisset, præuenit eum,
dicens: A quibus Reges capiunt censum, à filiisne eo-
rū, an ab alienis? Cūque, ab alienis, Petrus respon-
disset: Liberi ergo sunt filij, Iesus subiecit, sed ne scan-
dalizemus eos, accipe, inquit, hamum, vade in mare,
& primum qui ascēderit piscem tolle. Et aperiens os
eius, inuenies staterem, quem da pro me & te. Vides
sub tributo, nolle Filium fieri? vides ipsum nō pati, vt
sub iugo seruitutis, vt cæteri, esse credatur? Cū enim
liberam naturæ suæ dignitatem esse cognoscat, nihil se
Deo Patri seruire debere affirmat. Liberi enim, inquit,
sunt filij. Nec igitur omnino recusat (ait Chryso-
stomus)

gnus) nec simpliciter iubet dare tributum: sed prius
 monstrauit, non esse his uectigalium legibus se subie-
 ctum: tunc demum dari iussit. alterum, ne illi; alterum,
 ne isti scandalum patiatur. Non enim ut debitor red-
 didit, sed ut illorum infinitati consuleret. Et ad hunc
 quidem illi modum. Neque verò difficultatem res ha-
 bet, cum didrachma id intelligitur, quod Deo ipsi iu-
 xta legem in Exodo conscriptam, pensabatur à Iu-
 daeis. Nam si Reges terræ non à suis filiis, sed à subdi-
 tis censum accipiunt: neque igitur Rex omnium Deus,
 à Filio suo existimandus est tributum exegisse. At si de
 censu eo tributoque agitur, quod Romano Imperato-
 ri viritum pendebatur: maior qua stio est, huicne sol-
 uendo Christus secundum hominem fuerit obnoxius.
 Ne enim secundum naturam humanam parentibus
 subiectus, ita & Imperatori fuisse videtur. Siquidem
 serui formam accepit, etiam morti quandoque sub-
 eundæ obnoxiam. Sed quemadmodum, cum esset
 Deus, eoque ipso mortem, quocumque modo venturam,
 posset, si vellent, euitare, non necesse fuit eum simpliciter
 mori, quamquam inesset in mortali carne moriendi
 necessitas: ita, cum esset Dei filius naturalis, ideoque
 Deus verus, Rexque ipse regum, & Dominus domi-
 nantium; ad seruiendum Principum terrenorum legi-
 bus, nequaquam absolutè obstrictus tenebatur. Neque
 id mirum videri debet, si de humanis Regum legibus
 dixerimus; cum nec sabbathi quidem Lege, quæ diui-
 na erat, obstringeretur. Dominus enim est, inquit, fi-
 lius hominis, etiam sabbathi. Christus igitur, quia Dei
 filius erat naturalis, eoque ipso omnium Dominus,
 tenera liber erat à tributi lege, in quantum filius: sed
 quia seruilem formam susceperat, in qua cognosce-
 batur ab hominibus, ideo leges seruauit humanas, ne
 offenculo esset iis, qui supra formam seruilem nihil
 in eo maius cogitabāt. Quamquam enim ratione for-
ma

Matt. 12.

ma seruilis, esset obnoxius, vt tanquam homo homi-
 nibus subderetur, sicuti dicitur factus esse sub Lege: ta-
 men tanta persona, cui etiam illa forma competeret, in
 qua esset æqualis Patri, non sic potuit in seruillem redi-
 gi conditionē, vt non integrum esset pro libertate sua
 maiestatis quæ vellet agere. Suscepit enim formam
 seruillem, sed non amisit suæ maiestatis libertatem. factus
 est sub Lege, sed non desijt esse supra Legem. Et
 quia factus ita est subditus, vt non desineret esse Do-
 minus: idcirco potuit, si ita videretur, tanquam Do-
 minus agere, quemadmodum id in lege sabbathi fe-
 cit. Quæ lex cum esset diuina, multo haud dubiè ma-
 ioris erat ponderis, quàm humanę Imperatorum con-
 stitutiones. Quemadmodum enim corpus quidem
 accepit ex sua constitutione morti obnoxium, & mo-
 riendi necessitati subiectum, neque tamen Christus
 simpliciter subditus fuit necessitati moriēdi; sed quòd
 mortuus est, sicuti & quòd esuriit, dignationis, non
 conditionis fuit, quemadmodum diuus Augustinus
 ait super Ioannem, agens de Martha quæ suscepit Do-
 minum in carne pascendum: (potuit enim, si voluit,
 nec in tali corpore quale assumpserat, aut esurire, aut
 quicquam molestiæ pati:) Ita licet assumpta natura
 seruituti erat obnoxia, personam tamen ipsam in ser-
 uitutis legem non trahebat, obistente natura potē-
 tiore diuina; quæ nostra sic suscepit, vt sua non amitte-
 rit. vnde sanctus Leo: Duplicis, inquit, formę in Chri-
 sto vna persona est; & filius Dei, idem quæ filius homi-
 nis, vnus est Dominus, conditionem seruillem conseruans
 pietatis recipiens, nec Legem necessitatis incurrens.
 Hæc ille serm. 8. de Quadragesima. Quidam vero
 Christum, quod de libertate dicit, non ad se solū, qui
 naturalis erat Dei Filius, verum etiam ad nos, qui per
 adoptionē & gratiā filij effecti sumus, voluisse censent
 pertinere. Cum enim dixisset, Ergo liberi sunt filij;

sub-

Subiunxit, Veruntamen da pro me, & pro te. hoc est, vt illis quidem videtur, pro capite & familia. Si enim hoc ad personam Christi, rāquam omnium Domini, propriè spectauisset; superuacaneum, aiunt, fuisset dicere: Ne scandalizemus, sed dicendum fuerat, Ne ego scandalizem, vade, da pro me. Generatim ergo filios Dei significari volunt esse liberos; attamen ne scandalizent, tributum soluere, legesque humanas subire debere. Ac reuera filij Dei, qua ratione filij Dei sunt, liberi existunt ab huius seculi legibus; veruntamen quòd adhuc filij sunt huius seculi, propterea necesse habent seculi leges suscipere & seruare, quemadmodum illa quæ suprā citata sunt; Ambrosij verba insinuant ex lib. 5. in Lucam cap. 5. Liberi enim sunt à seculi seruitute; hīc quidem in spe, aliquādo verò futuri in re, cūm præterierit figura mundi huius, & destruxerit Deus omnem principatum & potestatem, ad plenam filiorum suorum libertatem. Ne ergo, inquit, scandalizemus eos, qui hoc solūm cogitantes seculum, filiorum Dei præstantiam & sublimitatem non agnoscunt; ne, inquam, scandalizemus eos. sic agendo pro conditione filiorum Dei propria, vt nos seculi filios esse non agnoscamus; idcirco vade & da. Non ergo quòd dari vult propter vitandum scandalum, declarat nulla obligatione cōscientias obstringi; aut Dei filios, à quibus exiguntur vectigalia, simpliciter ad ea non teneri; sed qua ratione Dei filij sint, ea liberos esse. Quæ filiorum Dei libertas tunc palàm erit, cūm hoc seculum transierit. Quia sic tunc erunt Dei filij, vt amplius filij non sint huius seculi. Quidam autem, in quibus est Origenes. Dominum vsūm putant occasione sublimius quiddam edocendi, quæstrone morate tributo hoc temporario: nimirum, vt significare voluerit, eos qui sunt adoptionis beneficio, Dei filij iam ab æterna mortis tributo, quod ab omnibus iis diabo-

diabolus exigit, qui à Deo sunt alieni, liberos euasiffe, omninoque tandem ab ipsa etiam temporaria morte liberandos. Illi enim serui sunt; quia qui facit peccatum, seruus est peccati: hi liberi, quos sibi acquiescentes, veritas liberavit. Quò pertinere arbitror quòd à diuino Augustinus in opere de consensu Evangelistarum eiusmodi verbis: Dicit in omni regno liberos esse filios; id est, non esse vectigales. multo ergo magis liberi esse debent in quolibet regno terreno filij regni ipsius, sub quo sunt omnia regna terrena. Tanquam diceret: Si terrena hæc libertas à iugo tributariæ seruitutis cohæret cum ea dignitate, qua sit quispiam filius terreni regis: quanto maior veriorque libertas, videbitur à peccato, diabolo, & morte competere iis, qui celestis regeneratione filij Dei effecti sunt! Iam quòd Petro dederit, non id fecit, quia Petrus ipse esset debitor eiusmodi contributionis obligatus: verùm magis id quoque rei significationem gerit. Nam cum tributum hoc à familiarum solis capitibus pensari solitum esset, satis insinuauit velle se aliquando suæ familiaris caput seu rectorem esse Petrum. Ex quo illa videtur exorta controuersia inter discipulos, de qua agitur capite consequenti: Quis putas maior est in regno cælorum?

CAPVT V.

Ecclesiasticis quoque Prefectis teneri Christianos obedire, idq; fieri citra vllum Christiana libertatis detrimentum.

NEQUE verò regia tantum modo & sæculari cunctisque potestati, verum etiam Ecclesiasticæ, militiæ cura obedientiaque parendum est. Cùm enim potissimum duo sint genera rerum; alterum earum quæ ad temporariam Reipublica salutem & tranquillitatem pertinent, præsentique tantummodo vitæ

dunt: alterum earum quæ propter futurum sæculum
 comparantur, & famulantur pietati: vt in illo genere
 supremos quosdam esse administratores oportuit, qui
 communi omnium paci consulere, quibus eam ob
 cantam obedientia deberetur; ita & hoc genus rerum
 (quoniam in vtroque versari & præesse per seipso
 idem non poterant) proprios quosdam administ
 res moderatoresque poscebat, quibus tanto studiosius
 esset obtemperandum, quanto meliorem pacem & fe
 licitatem veriore, sua hominibus directione & pru
 dentia procuraret. Ideoque vt Isocrates præclare duas
 res maximas in hominum vita dicebat esse, Principa
 tum & Sacerdotium; quas tamen res nemo non expe
 teret tanquam dignus, nemo non crederet se posse re
 dè gubernare tanquam prudentissimus: ita Iustinia- *Novell 6.*
 nus Imperator, inter Christianos Principes iuris pru
 dentia clarissimus, dicere solitus erat, maxima dona
 quæ à Deo mortalibus tributa essent, Sacerdotij di
 gnitatem & Imperium se existimasse, quòd illa qui
 dem diuinis res administret & dispenset; hoc autem,
 legibus æquis & iustis, omnia quæ in terris fiunt, mo
 deretur. Ignatius quoque sanctissimus & inuidiissi
 mus martyr: Scriptum est, inquit, Honora fili Deum
 & Regem. ego autem dico: Honorate quidem Deum,
 vt auctorem omnium & dominum: Episcopum autè,
 tanquam principem sacerdotum, imaginem Dei fe
 rentem: principatum quidem secundum Deum, sacer
 dotium verò secundum Christum. & post hunc ho
 norate oportet etiam Regem. Nemo enim potior est
 Deo, neque similis est ei: neque Episcopo in Ecclesia
 quisquam honoratior, sacerdotium Dei gerente pro
 mundi salute: neque Regi quis similis est in exercitu,
 pacem & benevolentiam omnibus Principibus cogi
 tanti. Quòd si quis contra Regem insurgens, damna
 tione dignus est; quomodo ultionem euadere poterit,
 qui

qui præter Episcopum quicquam egerit? Sacerdotium enim, summa est omnium bonorum, quæ in hominibus constant. Hæc ille in Epistola ad Smyrneses scripta reliquit: studiosè discernens & genera rerum, in quibus potestates illæ sacerdotij imperiūq. versentur, & non obscurè significans, vtra sit alteri, obediendi studio anteponenda. Si enim tēporaria æternis, & terrena cælestibus seruire debent, cauēdumque est atque omni cura nitendum, ne quid seculari administratione geratur, quod populos Christianos aut reuocet à studio pietatis, aut in eo quo ad vitam beatam contenditur cursu retardet: perspicuum est, ciuilem potestatem, cuius circa terrenas res cura distenditur, Ecclesiasticæ auctoritatis culmen & functionis dignitatem debere suspicere. Verissimè quippe & Chrysostomus & Gregorius Nazianzenus scribunt, sacrum & Ecclesiasticum principatum tanto esse omni regno excellentiorem, quantum inter spiritum & carnem, inter cælum & terram, inter diuina & humana discrimen & interuallum esse potest. Magna quidem est regij throni celsitudo, magnus coronæ splendor: sed ex quo Reges Christo fasces suos & scepra submiserunt, ac familiæ Christianæ membra, ciuesque cælestis Hierusalem adhuc peregrinantis effecti sunt: ex eo quoque tempore cœperunt ei debere obedientiam, quem ouili suo Dominus præfecit, & constituit super familiam suam, vt ei daret cibum in tempore; cui sine vllō discrimine, sineq. exceptione dictum est, *Pasce oves meas.* Habet sanè potestas illa, in quibus regio scepro sublimis & conspicua est, supremam auctoritatem in procuratione rerum humanarum. sed quoniam huius procurationis scopus esse Christiano principi debet, religionis & diuinorum mandatorum in orio & pace conseruatio: ideo in iis rebus quæ salutis communis & religionis causas attingunt, iure & merito Christi-

Lib. 3. de Sacerdotibus.

stiani gregis pastori acquiescit: non modò vt vnus homuncio, aut vna quæpiam è grege Domini ouicula, quæ animæ salutis quæ suæ cura tangatur; verum etiam vt terrestris Reipublicæ moderator, si quando ea esset admissurus, quæ Ecclesiæ & spiritualis Reipublicæ commodis officerent. Quæ, vt opinor, consideratio primos illos clarissimosque Christiani nominis principes adduxit, vt Ecclesiastici ordinis quasdam exemptiones seu immunitates, aut vltro ipsi facerent, aut fieri potiùs Ecclesiæ auctoritate, iuxta diuini iurisdictionem paterentur. Neque enim mediocre nasciturum erat religionis detrimētum, si ministri Dei, quos summa in veneratione haberi, magnum est pietatis & fidei firmamētum; sua ob delicta, aut alias cuiusque generis temporales causas, ad sæcularia tribunalia traherentur. Vnde & apud Ambrosium est, epistola vigesima quarta, ne Episcopi causam præfectus cognosceret, magno populi ardore studioque effectum esse. Atque hæc libertas est Ecclesiastica, ordinatione Dei, vt Tridentinum Concilium loquitur, & Canonicis sanctionibus constituta. Quam ne qui præfecti sæculares, studio cupiditatis, seu incōsideratione aliqua, violēt, diligenter inhiuit: decreuitque & præcepit, sacros Canones & Concilia generalia omnia, nec non alias Apostolicas sanctiones, in fauorē Ecclesiasticæ libertatis, & contra eius violatores editas, exactè ab omnibus obseruari debere. Cuius libertatis & apud diuum Bernardum est mentio, epistola centesima septuagesima septima, & ducentesima decima sexta, & ducentesima decima septima: in qua Theobaldum Comitem landat, tanquam libertatis Ecclesiasticæ defensorem. Valentianum certè seniore, testis est Ambrosius epistola trigesima secunda, non solùm sermone respondisse, verùm etiam legibus suis sanxisse, in causa fidei, vel Ecclesiastici alicuius Ordinis, iudicare

¶ cum

Vide hoc apud Leonem, epist. 96 ad Episcopos & Presbyteros intra Thraciam præuinciam constitutos.

De his etiam in Concilio Tridentino.

De his etiam in Concilio Tridentino.

eum debere, qui nec munere impar sit, nec iure diffi-
 milis: hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iu-
 dicare. Quin etiam si aliàs quoque argueretur Epi-
 scopus, & morum esset examinanda causa, etiam huius
 voluit ad Episcopale iudicium pertinere. In octava
 quoque Synodo alloquens Basilius Imperator Syno-
 dum, his vritur verbis: Quàquam non datum sit istis
 scilicet laicis, secùdum Canonem dicendi quicquam
 penitus de Ecclesiasticis causis. Opus enim hoc Pon-
 tificum & Sacerdotum est. Verùm cùm Ecclesiæ vti-
 litatem plus requirere pastores Ecclesiæ summi iudic-
 arent, constitutiones ediderunt, quibus cautum est
 non solum vt Clerici ad Magistratus tribunal inu-
 non trahantur, sed ne volentes quidem iurisdictionem
 Magistratus subijcere sese possint, ac prætermissio Sa-
 cerdotali iudicio, secularem adire potestatem, siue ci-
 uilis sit, siue criminalis causa. Censemus, inquit Leo
 vt quicumque prætermissio Sacerdote Ecclesiæ suæ, a
 disceprationem venerit secularium, sacris liminibus
 expulsus, à caelesti arceatur altario: neque vllus possit
 hanc definitionem, quæ cõmuni sedit arbitrio, quicquam
 quam sibi vltra præscriptum vendicare nitatur. Quod
 ideo, inquit, singulos vniversosque volumus agnosce-
 re; vt quod pleno iustitiæ & iuris ordine constitutum
 est, effectum totius firmitatis in omnibus Clericorum
 negotiis sortiatur. Sic ille. Nec pluribus est opus, vt in-
 telligatur quanta adulationis peste dicatur à nonnullis
 totius Ecclesiasticæ disciplinæ rationem à principibus
 secularium aut Magistratus politici nutu sic pèdere
 vt sine eorum assensu atque iudicio ab Ecclesiæ Prae-
 fectis constitui nihil possit. Sic enim quidam ex No-
 uatoribus, cùm ad Scotiæ Regem scriberet, literis sua
 consignatum reliquit: Vt Ecclesiarum, inquit, disci-
 plina certa & stabilis sit, ratum semper esse debet apud
 eos qui sub Principibus Christianis libera Evangelii præ-

*Cap. Significa-
 ti, & cap. Ci-
 uili genti, de fo-
 ro competenti,
 apud Gratian.*

*Leo epist. 96.
 & Milevita-
 num conciliū
 Can. 19. & in
 Decretis Sil-
 uestri Pontif.*

*Rodolphus Ti-
 gurinus, in
 Praefatione in
 epist. ad Gala-
 thas, ad Iacobū
 Sextum, Sco-
 tia Regem.*

prædicatione fruuntur, illud Apostoli axioma, quod paulo antè adduximus, Omnes homines, siue illi ex vulgo sint, siue ecclesiarum ministri, suis ordinariis Magistratibus subiectos esse debere: iis nimirum, penes quos ius gladij Deus esse voluit. Diligenter ergo caueant Euangelij præcones, ne quam Ecclesiæ Oeconomiam instituunt, qua Magistratum auctoritas labefactetur, & ne nouam immunitatem sibiipsis vendicando, ad eundem cum Papistico clero lapidem offendant, & aliis quoque minùs honorificè de Magistratu sentiendi occasionem præbeant. Nam etsi, inquit, Dei verbum & religio nullius hominis arbitrio & imperio subijci debeant, debent tamen verbi & religionis administri suos Principes agnoscere, neq. his inconsultis & inuitis (de Christianis Principibus loquor) quicquã statuere: ne, dum sine his disciplinam exercere volunt, dominium affectare videantur, & simul Magistratum auctoritati derogent. Hæc ille. Talibus indubiè verbis, non regnum modò temporaneum; verùm etiam Christi Ecclesiam, in his quæ Ecclesiasticæ sunt administrationis, potestati sæculari subijciens. Et hoc quidem, vt certa, sicuti scribit, & stabilis Ecclesiarum disciplina esse possit, quasi plus ad stabilitatem valeat sæcularis, quàm cælestis & diuina potestas. Quod autem fundamentum assertionis huius in eo ponit, quòd beatus Apostolus dicat: Omnem animam sublimioribus potestatibus subditã esse debere; id si quid haberet firmitatis, conuinceret, non Christianos modò Principes, verùm etiam infideles, qualis Nero fuit, non temporalem solùm regni, sed etiam spiritualem Ecclesiæ præfecturam gerere; nec quicquam potuisse Petrum statuere quod ad Ecclesiæ disciplinam pertineret, inconsulto Nerone. Valebat enim tunc quoque quod scriptum est: Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. Imò verò pro-

pter infideles, qui tunc erant Principes, commendata
 hæc est fidelibus disciplina; ne illis hoc nomine sub-
 trahendam putarent obedientiam, quod essent infi-
 deles. Vt igitur illis temporibus subiecta erant regna
 terrena Regibus impiis, non ipsæ Ecclesiæ, tamen ijs-
 dem personis magna ex parte constarent: ita modò
 Christianis Magistratibus ciuitates subijciuntur, non
 Ecclesiæ. Quin potius, quia sunt Christiani Magistra-
 tus effecti, ob id ipsum Ecclesiæ, eiusque Præfectis re-
 uerentiam atque obedientiam debent ijs in rebus que
 ad Ecclesiasticam propriè pertinent administrationem.
 Sicut enim gladius materialis, quem solum terrena
 potestas accepit, debet seruire ac cedere gladio spiri-
 tuali: ita etiam Magistratus politicus non præesse, sed
 subesse Ecclesiastico debet in ijs que spectant ad con-
 stituendam, vel conseruandam Ecclesiæ disciplinam:
 quippe quam & in ipsos Magistratus ac Principes
 seculares, cum opus est, pro sua auctoritate exercent.
 Et hæc eò pertinent, vt Ecclesiasticæ potestatis emi-
 nentia, præ ea quæ secularis est, cognoscatur. Cui si
 obtemperandum esse nihil impedit Christianam li-
 bertatem; quanto minus illam eidem aduersari cre-
 dendum est, quæ multo diuiniore in id potissimum in-
 cumbit, vt vera homines libertate potiantur? Quam
 & Gelasius Pontifex ad Anastasium Imperatorem
 scribens, eiusmodi verbis commendauit: Duo sunt,
 inquit, imperator Auguste, quibus principaliter hic
 regitur mundus, Auctoritas sacra Pontificum, & Re-
 galis potestas. In quibus tanto grauius est pondus
 Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus, vel le-
 gibus hominum, in diuino sunt examine rationem
 reddituri. Licet enim præsideas humano generi digni-
 tate rerum, tamen Præsulibus diuinarum, deuotus
 colla submittis: atque ab ijs causas tuæ salutis exspe-
 ctas, in que sumendis cælestibus Sacramentis, eisque,

vt competit, disponendis, subdite debere cognoscis, religionis ordine, potius quàm præesse. Hæc Gelasius de eminentia Sacerdotalis potestatis: quam aliàs quoque Valentinianus Imperator agnoscens, cùm de Episcopi cuiusdam electione ageretur, eiusmodi verbis Episcopos est allocutus: Talem in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus Imperium, sincerè capita nostra submittamus, & cuius monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessariò velut curantis medicamenta suscipiamus. Sed & ante hunc Constantinus ad Episcopos qui Nicæam conuenerant, Deus, inquit, vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi. Proinde sanctus Innocentius Arcadium Imperatorem à sacra Communione submouere non dubitauit, quòd consenserat vt Ioannes Chrysostomus à sua sede pelleretur. Sed nihil est ea historia memorabilius, quam Theodoretus libro quinto describit de Theodosio Imperatore, quem sanctus Ambrosius, Mediolanensis Episcopus, non solùm exclusit à communionem, templique ingressu: verùm etiam ad publicam pœnitentiam adegit, deposita purpura, omnique Regio ornatu: arque id quidem fecit, propterea quòd apud Thessalonicam aliquot hominum milia promiscuè, & indièta causa, iussu eius trucidata essent. Qua in re, maiorè mne Episcopi libertatem, an Imperatoris obedientiam, animique demissionem, admirari debeamus, incertum est.

f 3

CAPVT

CAPVT VI.

*Absurdè constitui ab ætatis nostræ sectariis, non esse
Episcopis relictum quicquam, nisi nudum
verbi ministerium.*

Artic. 27.

Art. 28.

1. Tim. 3.

QVAE omnia cùm Ecclesiasticæ potestatis sacram
excellentiâ luculenter ostendant, audiendi non
sunt ætatis nostræ sectarij, qui præter verbi ministere-
rium ad Episcopos negent quicquam pertinere: non
leges ferendi, non coercendi potestatem. vnde inter
articulos suos secutus Ioannem Wiclef & Waldenses
Lutherus asseruit, neque in Pontifice neque in Eccle-
sia potestatem esse articulos fidei condendi, aut leges
morum. Cuius quidem articuli, cum aliis compluri-
bus, in bulla Leonis decimi, merita condemnatio re-
peritur. Quibus enim in Actis Apostolorum dicitur,
Attendite vobis, & vniuerso gregi, quos Spiritus san-
ctus posuit regere Ecclesiam Dei: ij non docendi mo-
dò functionem, verumetiam gubernandi regendiq[ue]
auctoritatem accepisse declarantur. Quis autem non
intelligat, quanto hæc discrimine seiuncta sint: docto-
ris officio fungi, alienaq[ue] duntaxat præcepta mon-
strare, & rectorem esse? Tametsi enim illos ita esse
voluit Christus Ecclesiæ rectores, vt simul essent do-
ctores; quemadmodum Timotheo dicitur, oportere
Episcopum esse doctorem: tamen rectoris & præfecti
Ecclesiastici munus, maius quiddam complectitur.
Etenim qualis rector ille tibi videatur, qui nihil queat
ipse præcipere? qui delicta videat, nec pœnis legitimis
possit afficere delinquentes? Cuiusmodi obsecro
gubernator est & rector, cui cæteri sint potestate & au-
toritate pares? cui obediētia neque deferatur vlla, ne-
que debeat? atqui rectè prudenterq[ue] administrari
aut in officio contineri familia nulla potest, nisi pote-
stas præfecto adsit, & constituendi quod pro temporu
homi-

hominumque conditionibus oportunitate videatur, & corrigendi si quid in leges peccatum sit. Cumque mortalium status nusquam fixus sit, sed pro temporum locorumque diuersitate lubricè varietur, malè profectò Ecclesiæ Christianæ fuisset prospectum, si nullam eius rectores haberent leges ferendi potestatem. Sed habent omnino, semperque habuerunt in ædificationem, non in destructionem. Quocirca & hoc præceptum literis Apostolicis expressum reperitur: Obedite præpositis vestris, & subiaceate eis. Ipsi enim perurgilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis. Nempe hoc de obtemperando Ecclesiasticis præfectis Apostolus præcipit, quemadmodum de sæculari potestate dixerat, omnem animam sublimioribus potestatibus subditam esse oportere. Nisi autem & Ecclesiæ Pastoribus, cum quippiam præcipiunt, esset obediendum; nec iure præesse dicerentur, neque esset vnde Apostolus diceret: Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina. Qui inter homines quoniam tanto in periculo maiore versantur, quanto sublimiore sunt loco: idcirco Apostolus hoc à subditis exigit, ut pro illis orent impensius; iisdemque laborantibus atque sollicitis, non modò obediendi fide, verum etiam charitatis ardore succurrant. Rogamus vos fratres, inquit, ut noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos: ut habeatis illos abundantius in charitate: propter opus illorum pacem habete cum eis. Qui & alio loco cur diceret, Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicatis? Nam de his qui intus sunt, vos iudicatis: si sola ipsi vel Ecclesiæ competeret docendi potestas? Eos enim qui foris sunt, docere profectò potuit, & docuit: sed quia familiam Christi & domum nondum erant per-

Hebr. 13.

1. Tim. 5.

1. Thess. 5.

1. Cor. 5.

baptismi ianuam ingressi, idcirco subditi ei nondum erant, ac per hoc nondum in eos potuit suæ iurisdictionis exercere potestatem, quæ in solos subditos exercetur. habuit ergo beatus Apostolus, & Ecclesia, aliam quàm docendi potestatem, nimirum iudicandi, discernendi, præcipiendi, puniendi. Quid autem paterfamilias noster Christus Dominus, cùm profecturus in cælum, seruum vnum constituit super familiam suam, vt ei præberet cibum in tempore? nullamne ei reliquit quiequam constituendi, quod tempori congrueret, potestatem? Quis iste est familiæ præpositus, qui nulla præ ceteris auctoritate potestate que præpoleat? aut fortasse ad cibum familiæ Christianæ non pertinent Leges salutares, non ipsa disciplinæ ratio, in omni regno, ciuitate, familia pernecessaria. quæ vbi colitur, stant illa suis viribus integra, membrorum que incunda pace latentur. vbi verò negligitur, quasi corporis soluta compage, diffluunt vniuersa. Sanè cùm præfectus iste cœperit percutere cõseruos suos, & mādūcare cum ebriosis: tum prorsus cõcessa sibi potestate ad suam aliorumq. perniciem abutitur. Qua namque oppressis opem ferre debuit, eadem opprimit: & qua oportuit delicta, moderatione adhibita, corrigi, eadem illa ipsa cumulantur. Verumtamen nisi posset ille, cùm res postulat, etiam pœnis inflicis exercere, non ei diceretur: Et tibi dabo claves regni cælorum: hoc est, regimen administrationeq. totius Ecclesiæ, quæ cæleste est in terris regnum. hoc enim & in clauibus intelligi, & iis traditis significari consuevit: quemadmodum & apud Isaiam, gubernationem Ecclesiæ Christo tradendam insinuarum est illis verbis: Et dabo clauem domus David super humerum eius. Non ergo Petro, tanquam primarij huius gubernatoris vicario, claves regni cælorum committerentur; neque adiungeretur: Et quodcunque ligaueris super

terram,

*Ambr. de fide
lib. 5 ad Gra-
ecianum, cap. 1.*

Matth. 16.

Isa. 22.

terram, erit ligatum & in cælis: nisi eius esset aliquan-
do inobedientes grauissimorum vinculorum pœnis
coercere. Hæc verò coercendi potestas (quam quam in
Petro summa amplissimaque fuit) ne ad eum tamen
solum pertinere putetur, ad alios quoque & deinceps
secuturos Ecclesiæ Præsides spectare demonstrat, quod
dicitur: Si illos non audierit, dic Ecclesiæ: si Ecclesiam
non audierit, hoc est, quos Dominus Ecclesiæ suæ
præfecit, in quibus Ecclesiæ Senatus quidam auctori-
tasque consistit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.
Ac deinde ipsius seueritatis grauissimū terrorem ad-
iungens, Quæcunque enim, inquit, ligaueritis super
terram, erunt ligata & in cælis. Proinde quòd Ioannes
in Apocalypsi vidit sedes, & qui super eas sederent,
quibus iudicium datum sit: ad tempus hoc peregrinā-
tis Ecclesiæ, spectare arbitramur. Cū enim dixisset
alligari diabolū mille annis, & postea solui breui tem-
pore: mox quid in istis mille annis agat Ecclesia, vel
agatur in ea, cōmemorans, Et vidi, inquit, sedes, & se-
dentes super eas, & iudicium datum est eis. Quod pu-
tandum non est, ait Augustinus, de vltimo iudicio di-
ci, sed sedes Præpositorum, & ipsi Præpositi intelli-
gendi sunt, per quos Ecclesia nunc gubernatur. Iudi-
cium autem datum nullum melius accipiendum vi-
detur, quàm id quod dictum est: Quæ ligaueritis in
terra, ligata erunt & in cælo. Vnde Apostolus (quod
antè quoque ex eo protulimus) Quid enim mihi est,
inquit, de his qui foris sunt iudicare? Nōne de his qui
intus sunt, vos iudicatis? Certè & infideles foris con-
stitutos, docebant Apostoli: vt facillè appareat Eccle-
siasticam potestatem, non in nudo verbi ministerio
positam esse, verumetiam in exercenda disciplinæ se-
ueritate. Reprehēdit etiam diuus Augustinus, in qui-
busdam sui temporis, quòd sic instituendam putarent
esse Ecclesiam, vt ad eius Præpositos non pertineret,

Matth. 18.

Apoc. 20.

*Lib. 12. de
Ciu. Dei, c. 9.*

*Lib. de fide &
operib. cap. 4.*

Deut. 17.

nisi dicere quid cauendum, quidve faciendum esset. Quanto isti grauiore digni reprehensione videri debent, qui nec ferendi leges vtilis potestatem, Ecclesie Præsulibus permittendam arbitrantur: Habuit vetus Testamentum præter regnum, sacerdotalem quoque summam potestatem, de qua illud est diuinitus constitutum: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram; & iudicium inter portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore; quæresque ab iis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem: & facies quodcunque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta Legem eius, sequerisque sententiam eorum. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille. Synagoga ergo non defuit sacerdotale tribunal, cui parendum esset, sub interminatione mortis: & Ecclesiam Christianam existimabimus nullum in terris habere magistratum qui præcipere quidquam vtiliter, aut seuerè, cum res exigat, coërcere possit? Prorsus & potest hoc, & faciendum sibi esse aliquando videt, quod ait Augustinus, cum adest salua pace, facultas disciplinae aduersus improbos, aut nefarios exercendæ, tum ne socordia, seueritæque torpescat, sed aculeis præceptorum, quæ ad seueritatem disciplinae pertinent, excitata: aut degradationibus, aut excommunicationibus impleat, quod visibilis in veteri Testamento gladius præsignauerat esse in Christiana Republica faciendum.

*Cap. 5. lib. de
Fide & operib.**Cap. 2. lib. de
Fide & operibus.*

CAPIT

CAPVT VII.

*Ut se fidelium seruos esse, ac ministros, Apostoli
fateantur.*

SERuos se quidem Apostoli subinde & ministros ^{2. Cor. 4.}
 S^{fideliū} vocāt: atq; hoc illud est, quod Ecclesiasticā
 superiorē potestatem tollere videtur imperitis, velut &
 illud quod scribitur Corinthiis: Omnia vestra sunt, si- ^{1. Cor. 3.}
 ue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus. Ve-
 rùm id ipsum & de Regibus atque Principibus dici
 expressè potuisse, quis non perspicit? Hęc enim omnia
 ad vtilitatem aliorum diuinitus comparata sunt: vt re-
 cē ipse quoque Plato præceperit: Omnes qui Reipu- ^{Lib. 9. de Legibus.}
 blica præfuturi sunt, vtilitatem ciuium sic tueri debe-
 re, vt quid quid agunt, ad eam referant, obliti commo-
 dorum suorum. Quodque idem ille ait Apostolus: Nō
 enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum
 Dominum nostrum, nos autem seruos vestros: non id
 declarat, nulla ipsum potestate superiore præcelluisse;
 sed alienam salutem ministerio suo & labore quesisse.
 Ideoq; & Corinthiis alio loco dicit: Cū liber essem ^{1. Cor. 9.}
 ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.
 Atque eiusdem Apostoli illa quoque confessio est: ^{1. Cor. 3.}
 Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? mi-
 nistri eius cui credidistis. sed quæ declarat ipsos in
 sanctificandis per baptisma credentibus, nihil præter
 ministerium externum adhibuisse: quod cū valeret
 atque efficax esset non meritis Petri, vel Pauli, vel cuiusquā
 hominis, quātalibet sanctitatis excellētia præditi, sed
 solius meritis Christi Dei & hominis: nemo iure poterit
 gloriari tanquam sanctior, quod fuisset à sanctiore
 baptizatus. Hoc ergo cū Apostolus illo in loco velit;
 quis non videat quā nihil ad præsentem causam
 pertineat? Serui sunt igitur Ecclesie & Episcopi,
 & Reges ipsi: sicut serui erant Apostoli, &
 Christus

Rom. 15.

Christus ipse: de quo à Paulo scriptum est, Dico Christi-
stū Iesum ministrū fuisse circumcissionis, propter veri-
tatē Dei, ad cōfirmādas promissiones Patrū. Cæterū,
si ita Apostoli aut Episcopi serui fuissent, vt credentes
non possent, cū res postularēt, tanquā de loco supe-
riore corrigere: non dixisset Paulus Corinthiis, Qui-
vultis? In virga veniā ad vos? an in charitate, & spiri-
tu mansuetudinis? Tanquam pares igitur cū paribus
cum bonis mansuetisque ipsi māsuētissimi versaban-
tur. At vbi quis deliquisset, cui esset disciplinā adhi-
benda castigatio, tum demum superior illa potestas
eminebat. Quam vehementer atque etiam ter-
ribiliter quidam experti sunt, quos Satanæ tradidit
vt discerent non blasphemare. cuius commemoratio-
ne potestatis terrens eosdem Corinthios salubriter

1. Cor. 4.

Ideo, inquit, hæc absens scribo, vt non præsens durū
agam, secundū potestatem quam Dominus dedit
mihi, in ædificationem, & non in destructionem. E-
iteram: Prædixi enim & prædico, vt præsens ve bis, &
non absens, iis qui antè peccauerunt, & cæteris omni-
bus: quoniam si venero iterum, non parcam. An expe-
rimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus
qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis.
Verumtamen superiore hac potestate, non dominan-
di affectu, in quo inest sua quærendi, sibi que placendū
cupiditas: sed affectu ministrandi vtebatur, quo alieni
vilitatibus consulerent: Christum Dominum &
exemplo prælucentem sequentes, & verbo præcipien-
tem audiētes: Qui maior est vestrū, erit minister ve-
strū. quam affectionem sibi inesse declarabat Aposto-
lus cū scriberet: Sinē offensione estote Iudæis, &
Gentibus, & Ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia om-
nibus placeo; non quærens quod mihi vtile, sed quod
multis, vt salui fiant. Ex qua affectione existerat illa
omnium Ecclesiarum, qua vehementer discruciebarur,

2. Cor. 13.

folli-
tern-
chie-
sem-
co-
erat.
tis.
agro-
gast-
peric-
tis et-
Ioan-
gere-
hono-
vili-
fiæ:
non-
eius-
& q-
tres;
cit.
in E-
offic-
esse-
oper-
que-
iis q-
gere-
Epil-
iden-
fide-
etian-
pera-
sed o-
pro-

*Math. 23.**1. Cor. 10.*

folli-
tern-
chie-
sem-
co-
erat.
tis.
agro-
gast-
peric-
tis et-
Ioan-
gere-
hono-
vili-
fiæ:
non-
eius-
& q-
tres;
cit.
in E-
offic-
esse-
oper-
que-
iis q-
gere-
Epil-
iden-
fide-
etian-
pera-
sed o-
pro-

sollicitudo. Hanc denique affectionem sub graui in-
 terminatione requirit Dominus à pastoribus per Eze-
 chielem, cum ait: Vt pastoribus Israël, qui pascebant
 semetipsos: nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac
 comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum
 erat, occidebatis; gregem autem meum non pasceba-
 tis. Quod infirmum fuit, non consolidastis: & quod
 agrotum, non sanastis: quod confractum est, non alli-
 gastis: & quod abiectum est, non reduxistis: & quod
 perierat, non quaesistis: sed cum austeritate imperaba-
 tis eis, & cum potentia. Itaque iure notatus est à diuo
 Ioanne Diotrophes, non quòd primatum in Ecclesia
 gereret: sed, quemadmodum ait, amaret gerere, quippe
 honore cathedræ delectatus, suæ cupiditati, non gregis
 vilitati, seruibat. Scripsissem, inquit, forsitan Eccle-
 siæ: sed is qui amat primatû gerere in eis, Diotrophes,
 non recipit nos. Quapropter si venero, commonebo
 eius opera quæ facit, verbis malignis gariens in nos:
 & quasi non ei ista sufficiant, neque ipse suscipit fra-
 tres; & eos qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia eii-
 cit. Non igitur ille sublimiorem Episcopatus locum
 in Ecclesia non tenebat, sed quid nominis illius vis,
 officii que ratio postulare, non id magnopere ei curæ
 esse videbatur. Etenim Episcopatus, vel Episcopus,
 operis nomen est, non honoris. Græcum est enim, at-
 que inde ductum vocabulum, quòd is qui præficitur,
 iis quibus præfectus est, superintendit, curam eorum
 gerens: vt intelligat (inquit Augustinus) non se esse
 Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse. Atque
 idem alio in loco, In domo iusti, inquit, viuentis ex
 fide, & adhuc ab illa cælesti ciuitate peregrinantis,
 etiam qui imperant, seruiunt iis quibus videntur im-
 perare. Neque enim dominandi cupiditate imperant,
 sed officio consulendi: nec principandi superbia, sed
 prouidendi misericordia. Sic Augustinus: & Chryso-
 stomus

Ezech. 34.

Aug. Tractat.
 123. in Ioann.
 tractans illud:
 Si diligis me,
 pascue oues meas

Lib. 19. De
 Ciuit. Dei. cap.
 19.
 Ibid. cap. 14.

stomus hom. 18. in post. ad Corinth. de Episcopali
 praefectura loquens, Non est, inquit, fastus Principū
 & seruilitas subditorum, sed Principatus spiritalis,
 hoc magis excellens, quòd plus laborum & curarum
 pro vobis suscipitur, non quòd plures honores inquī-
 rantur. Hæc ille. Clarissimè verò sanctus Fulgentius
 Episcopus seruitutis hoc genus expressit, scribens ad
 Probam virginem: Ego quidem, ait, sancta filia, in
 quantum me charitas Dei, quæ diffusa est in cordibus
 nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis, tam
 delectabiliter quàm liberaliter seruire Christi mem-
 bris instigat, volo quod iniūxisti, competenter imple-
 re: sciens illum verè Christo seruire, qui per illā chari-
 tatem Christi membris seruit, per quam vt eiusdem
 Christi membrum fieret, prior pro eo Christus ipse
 seruiuit. Propter quod Apostolus, vt ad libertatē per-
 ueniamus æternam, seruitutem liberam inuicē Christi
 membris imperat exhibendam, dicens: Vos enim in
 libertatem vocati estis, fratres: tantūm ne libertatem
 in occasionem carnis detis, sed per charitatem seruite
 inuicem. Et rursum: Christus, inquit, offenditur,
 quando debita seruitus membris ipsius denegatur,
 cū non ob aliud ipse voluerit malè quondam libe-
 ros, à peccati seruitio liberare, nisi vt nos doceret, nos
 bis inuicem libera charitate seruire. Quos enim com-
 pressos inuenit iugo seruilis ac pessimè liberratis, sub-
 leuauit dono liberalis atque optimæ seruitutis. Hæc
 Fulgentius de liberali & verè Christiana superio-
 rum seruitute. Turpiter verò nonnunquam seruitutis
 Praefecti subditis suis, ne potestatem amittant, quā
 favore compararūt. Quod vitium tarpissimæ nocen-
 tissimæque seruitutis, diuus Basilus inter ætatis
 mala numerauit, vt videre est epistola 69.

Gal. 56

CAPIT

CAPVT VIII.

Nunc Christus ipse omnia sanxerit, quæ ad Reipublicæ Christianæ gubernationem pertinerent, vt superuacaneum esse ministris Ecclesiæ istiusmodi potestatem dari.

CVIVSMODI igitur ministri & serui Ecclesiæ fuerint Apostoli, qualesque esse debeant omnes Episcopi, satis est explicatum. Nunc quale sit, videntum est, quod aiunt nonnulli, potestate aliqua præcipiendi, ferendi que leges, opus in Ecclesia non fuisse, quæ in eius Præfectis agnosceretur. Christum autem in primis volunt institutis suis & præceptis, quæ diuinitus literis vniuersa comprehensa sint & expressa, satis superque Ecclesiam instructam munitamque reliquisse: non aliud proinde quam ministerium, quo ab ipso instituta & condita, in hominum notitiam perferrentur, Pastoribus Ecclesiæ commendauisse; eamque ob causam & Apostolos hoc in mandatis tantum modo habuisse, primùm, vt docerent fidem omnes gentes: deinde, fide instructas, baptizarent: postremò, docerent seruire omnia quæcunque Dominus mandauisset. non igitur vt præcipiant ipsi, sed vt Christi præcepta docendo demonstrarent, id modò in potestate Ecclesiæ Pastores habere. Quod si sic est, magna temeritate Paulus ipse præscribere Corinthiis est ausus, vt in conuentu Ecclesiæ duo dumtaxat, aut ad summum tres linguarum facultate præditi, peregrino idiomate loquerentur, idque vicissim, neque id quidè nisi præsentente interprete. Vbi enim hoc Christus Dominus iam institutum reliquerat? vbi id ipse præceperat vnquam? Cuius si instituta & præcepta abundè sufficiebant Ecclesiæ, nec Apostolus Paulus suum hoc adiunxisse debuit: nec cum Syriam idem, Ciliciamque peragraret, iussisse & Apostolorum ac Seniorum præcepta & instituta

*Matth. cap.
ultimo, in fine*

1. Cor. 146

Act. 15.

stituta

stituta seruarentur. Verùm fuerat illud pro tempore, pro nata occasione constituendum: vt & alia complura, quæ hominum mores, aut loca sequuntur, cæpi salve alias, temporum exortas progressu, quæ antea decreuisse, superuacaneum est, ac sæpè ridiculū. Tum est enim noua medicina paranda, cùm nouus fuerit morbus exortus. Nec de erigendo cogitatur ædificiū, priusquam aliqua ex parte corruerit. Cumque ea propè sint innumera, quæ constitui aliquando necesserat, nouis erumpentibus incommodis, & ita variis, vt ad hominum mores attemperanda, aliisque locis & aliis temporibus alia necessaria forent: quis ea uersa putat, multo antè literis comprehensa, postea tradenda fuisse? Incidunt enim tempora, ijque sensim irrepunt abusus, vt tolerari nō expediat diutius, quod rectè prius utiliterque seruabatur. Qua quidem in re Apostoli Pauli habemus exemplum; qui, vt à ieiunijs deinceps Eucharistia sumeretur, instituit; quæ postea alios cibos antea sumebatur. Quod quis neget rectè fecisse Christi discipulos, ipso præsertim Domino diuinum illum cibum porrigente? Sed quod initio paucis bonis digna cum ueneratione fiebat, postea quæ in multitudinem venit popularem, cœpit plarorumque vitio & insolentia noxium fieri, propter irreuerentiam. Itaque mutatus Apostolica auctoritate mos est, quem retineri Christus nusquam præceperat. Atque hoc ipsum in eorum esse numero existimandum est, de quibus Corinthiis scribit: Cætera, cùm uenero, disponam. Nam Saluator quidem ipse, quò uehementius commendaret mysterij illius altitudinem (inquit Augustinus) ultimum hoc uoluit infigere cordibus & memoria discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat: & ideo non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset,

1. Cor. 11.

Epi. 118.

vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd illū morem nemo variasset. Cū verò ait Apostolus, de hoc Sacramento loquens: Propter quod fratres, cū conuenitis ad manducandum, inuicem exspectate: si quis esurit, domi manducet: vt non ad iudicium conueniatis: statim subtexit, Cetera autem, cū venero, ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, vt in epistola totum illum agendi ordinem insinuarer, quem vniuersa per orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diuersitate variatur. Itaque simili potestate, consimiles ob causas vsi sunt & ceteri, qui Apostolis in administranda Ecclesia successerunt. Siquidem morem aliquando in Ecclesia fuisse publicum, vt etiam Laici Dominicam cœnam sub vtraque specie celebrarent, certius notiusque est mediocriter eruditis, quàm vt debeat demonstrari. Sed cū, vt ita perpetuò fieret, nusquam esset diuinitus constitutum: posteaquam intolerandis ab usibus res cœpit obseruationem irreligiosam habere, abrogatus mos ille est, atque à laicis remotus calix, nullo spiritualis fructus, vt fideles norunt, detrimento. Nostra verò ætate clandestina matrimonia sublata sunt, quæ rata haberi solebant, omnino id quoque Ecclesiæ necessitate maxima flagitante. Cū enim effrenata Christianorum libido nullis iam finibus contineretur; initisque clàm matrimoniis, quæ Ecclesiæ probari non poterant, ab iisdē personis alia frequenter publicis, contraherentur: hæc posteriora probare Ecclesia cogebatur, proque adulterijs sententiam dicere. quod diutius ferendum non esse, Concilij Tridentini Patres prudentissimè animaduertent. Ergo & ex malis moribus, bonæ sepe numero nascuntur leges: & quæ bonæ vtilis que aliquando fuere, moribus immutatis ipsæ quoque interdum mutandæ sunt. Quod cū subinde sit faciendum; perspicuum est eius faciendi

466 DE CHRISTIANA LIBERTATE
ciendi potestatem, auctoritatemque Ecclesie Præ-
libus dari debuisse. Iam cum sint nonnulla ab ip-
Apostolorum temporibus in Ecclesia Christi, magis
Christiani populi consensu, constantissimaque con-
suetudine, obseruata: velut Quadragesimæ obserua-
tio, dici Dominicæ pro Sabbatho celebratio, Ieiunium
Quatuor Temporum, Paschæ festiuitas non Iudaico
more decimaquarta Luna celebranda, & alia eius ge-
neris: quorum originem, quæcunque retro tempo-
respicias, demonstrare non possis Apostolorum æta-
posteriorem: Hæc igitur vel fateantur oportet à Chri-
sto Domino esse instituta, quòd eos dicere non sin-
illa professio, Nihil instituisse Christum, quod scri-
ptum non sit; esset enim omnino si id Christus in-
tuisset, etiam ipsorum confessione faciendum: ut
concedant necesse est, Apostolica auctoritate esse de-
creta, & Ecclesie commendata. Horum quidem, utrum
verum sit, non hoc loco discutimus. Sed cur ista non
potuissent Ecclesiarum fundatores? populi Christia-
ni duces & principes constituti super omnem terram?
ram? Quòd autem mittens eos Dominus, non aliter
expresserit, quam docere & baptizare, dicens: Ite, do-
cete, baptizantes: nihil mirandum est, cum eos ad gentes
incredulas, nondumque subditas regno eius mitteret;
leges autem subiectis dantur populis. Quòd non
facere Apostoli possent, aliis verbis accepere. At non
alios ab Apostolis institutos Præsules simili potestati
caruisse, illud declarat Tito dictum: Idcirco reliquit
Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per ci-
uitates Presbyteros, sicut ego disposui tibi. Quòd
temporis qui Episcopi essent, constituere ea potu-
sent, quæ suis temporibus, sibi que subditis hominum
gregibus conuenire viderent; efficitur, hoc ipsum illi
potuisse, qui easdem postea cathedras longissima suc-
cessionis serie tenuerunt.

CAPITULUM

CAPVT IX.

*Quantopere excesserit Brentius studio submouendi
Ecclesiasticas leges.*

SED Brentius contra leges Ecclesiasticas vsque
 Sadeò insaniit, modumq̄. omnē, dum eas submoue-
 re conatur, excessit; vt quo validiùs eas refringeret, nō
 dubitavit asserere, Christum ipsum nullas leges con-
 didisse: neque verò ea gratia venisse in hūc mundum.
 [Christus, inquit, nō venit in hunc mundum vt Legis-
 lator, & vt externus Monarcha. Cūm rogaretur vt hē-
 reditatem inter fratres diuideret, ait: Quis me consti-
 tuit Iudicem? Et aliàs: Filius hominis non venit vt sibi
 ministraretur, sed vt ipse ministraret. Quare Christus,
 inquit, non venit in hunc mundum vt nouas leges, &
 nouas politias institueret: sed venit vt Euangelium de
 remissione peccatorum prædicaret, ac moreretur pro-
 pter delicta nostra, & resurgeret propter iustificatio-
 nem nostrī. Eodem modo misit Christus Apostolos
 suos in hunc mundum, non vt Legislatores, non vt
 instauratores nouarum politiarum, sed vt ministros
 Euangelij. Sicut me, inquit, misit Pater, ita & ego
 mitto vos. Et: Ite in vniuersum mundum, & prædicare
 Euangelium omni creaturæ. Ex his vide quid conclu-
 dat: Quare, inquit, quanto magis Romanus Pontifex
 gloriatur se successorem Apostolorum, & Vicarium
 Christi, tanto minorem habet auctoritatem conden-
 darum nouarum legū.] Imo verò, inquā, si successor
 est Apostolorum & Christi vicarius, vt maximè est;
 propterea habet auctoritatem nouas condendi leges,
 sicut illi habuerunt. Quid enim absurdius, quàm
 Christum negare cum hac auctoritate missum in ter-
 ras? Nonne ille, veteribus abrogatis Mosaicę Legis in-
 stitutis, noua suffecit, quę à populo Christiano perpe-
 tua ob-

Luca 12.
 Matth. 23.

tua obseruatione tenerentur? An non veteri Paschate remoto, nouum deinceps iussit offerri, quale in cenâ ipse ad similitudinem Melchisedech obtulerat, cùm præcipiens, legemque ferēs, dixit: Hoc facite in mea cōmemorationē? Quis etiam alius legem eā condidit, quæ omnibus iis qui salui esse velint, baptismi suscipiendi necessitatē facit? nullus profectò nisi ipse, hoc dixit, hoc instituit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare regnum Dei. Iam ea quæ ad matrimonium spectabant, quis eius auctoritate neget ad primam institutionem esse reuocanda, velut ne sit nisi vnus cum vna; ne quamlibet ob causam, sed ob fornicationem duntaxat, diuortium faciat, ne alia, si ob fornicationē dimissa fuerit, ducatur vna. Ego, inquit, dico vobis, quia omnis qui dimisit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari; & qui dimissam duxerit, adulterat. Denique cùm alios quidem Apostolos, alios autem Euangelistas instituerit, alios Pastores atque Doctores, hisque vnum præfecerit supremum Pastorem in terris, ad quos ceteri confirmarentur; & hæc quidē ob eum finem, non essemus tanquã paruuli fluctuantes, & circumferremur omni vento doctrine, in nequitia & astutia hominum: nonne tibi videtur politia in sua ciuitate sanctam Hierusalem nouã instituisse? Nonne ipse est, qui sanctam Ecclesiam ædificauit super petram? nonne ei præcepit ea dedit fundamēta duodecim, portasque duodecim, quibus inscripta essent nomina duodecim Apostolorum? Quid verò mirum, si noua in Ecclesia sua faceret omnia, quem dederat Pater caput super omnem Ecclesiam? quem constituerat Regem in monte Sion, cetero suo? Quòd si vti missus ipse est, ita suos discipulos in mundum misit vniuersum, profectò eos magna auctoritate, non nudo ministerio euangelizandi, misit: omninoque eos & leges ferendi, quæ per

tempore vsui esse viderentur, & pœnis inobedientes
 coercēdi auctoritate donauit. Quorum alterū signifi-
 cat Paulus, cū ait: In prōptu habētes vlcisci omnem ^{2. Cor. 10. 1}
 inobediētiam, cū impleta fuerit vestra obediētia. &
 rursum: Prædixi, & prædico vt præsens vobis, & nunc ^{2. Cor. 13.}
 absens iis qui antè peccauerunt, & cæteris omnibus;
 quoniā si venero iterum, non parcā. &, Vultis in vir-
 ga veniam ad vos? &, Si is qui frater nominatur inter ^{1. Cor. 6.}
 vos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut
 maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec
 cibam sumere. De altero verò scriptum est, quia Pau-
 lus confirmans Ecclesias, iubebat custodiri præcepta
 Apostolorum & Seniorum, in quibus erat illud: Vi- ^{Act. 15.}
 sum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltà imponere
 vobis oneris, quàm hæc necessaria, vt abstinētis ab
 immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato. &
 alia quæ suprā memorauimus. Et ministrare quidem
 venerat Christus; quia non sua commoda, sed nostram
 salutem venerat quæsiturus. sed si Dominus non fuisset,
 præcipiendi quod vellet potestatem habens, non
 hoc de se discipulorum approbasset iudicium: Vocatis
 me Magister & Domine, & bene dicitis; sum etenim.
 Sic se quoque, eius exemplo, ministros exhibuere di-
 scipuli, non potestatem ostentantes, non gloriam, non
 honores, non pompas sibi è subditis petentes, sed eo-
 rum vtilitatibus inuigilantes. Quis autem nescit, non
 illum voluisse videri externum seculi Monarcham,
 temporalia tractantem atque moderātem? Non enim
 erat regnum eius de hoc mundo. Quod si fuisset, mi-
 nistris armatis incessisset stipatus, ad terrorem incu-
 tiendum: illique pro eo decertassent, ne Iudæis in po-
 testatē traderetur. Sed erat tamen Ecclesiæ suæ Caput,
 Rex, Sponsus ac Dominus: quæ omnia ridiculū est in
 eo ponere sine auctoritate præcipiendi atque coercen-
 di. Porrò si Pontifices & Episcopi in locum Apосто-
lorum

470 DE CHRISTIANA LIBERTATE
lorum successerunt, si Christi in terris iidem vices ge-
runt, profectò leges quoque ferendi, & coercendi po-
testatem habent. Ex quo perspicitur, ea ipsa quæ
euertendam veritatem Brentius comparauerat, ad ean-
dem constituendam mirificè conducere; per eadem
quippe vestigia Ratiocinationum ingredientes, his
confirmamus, quod ille frustra infirmare conatur.

CAPVT X.

*Quatenus ad ea quæ fidei sunt & morum, Scriptura
sancta Canon sufficiat.*

VT igitur articulos fidei condere Ecclesia, ita
leges morum potest. Alterū, quo aduersus qua-
que hæreses insurgentes, fidelium animi, distincta pluri-
naque rerum credendarum explicatione munitur.
Alterū verò vt in officio pietatis & virtutis contine-
tur populus Christianus, legum disciplina quæ vult
te. Sed legum non eadem omnino quæ fidei ratio est
hæc enim noua esse non potest: illis subinde nouis
opus. Nec præscribit vnquam Ecclesia tanquam cre-
dendum, quod vel simpliciter creditum antea non
sed quod fieri non necesse fuerit prius, id iustis ad
ita causis interdum præcipit faciendum. Equidem
sufficere aliquosque fateor quæ scripta sunt, videri
cet, non vt illic particulatim scriptæ leges vniuersæ præ-
tentur, quas obseruare solas necesse sit: sed vt præ
multa explicatè posita præcepta viuendi, etiã morum
sanctissimorum, & optimarum principia legum, illi
literis credantur comprehensa teneri. Nam quemad-
modum ad ea quæ fidei sunt cognoscenda, Christi-
ano diuina scriptura sufficit: non quòd quæcunque cre-
denda sint, in ea sigillatim & expressè posita legantur
sed quòd & eiusmodi multa complectatur, & in se
Ecclesiæ demonstret auctoritatem, cui credendum sit.

ita ad ea quæ sunt morum hæctenus sufficit, quòd vel Ecclesiæ commendet potestatem, cui sit obediendum. Propter illud dictum est, Ecclesiam columnam esse & firmamentum veritatis; ne in ijs vacillates quæ credenda proposuisset. Propter hoc scriptum est: Obedite Prepositis vestris, & subiaceite eis; ne putares nõ esse faciendum quod illa præcepisset. Qui pius est igitur, suaque de salute prudenter sollicitus, ad ea quæ credere debeat, non magna difficultate perueniat, illam magistram agnoscens, cuius lumine prædictum est gentes illustrandas esse, in eoque ambulaturas. Et qui refractarius non est, is suæ matris, quæ illum Christo peperit, suspiciet potestatem, sequetur prudentissimam voluntatem: qui non solius Patris cælestis, verum etiam matris iussus sit parere præceptis, dicente scriptura: Conferua fili mi præcepta patris, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga ea in corde tuo iugiter, & circumdaga gutturi tuo. Cum ambulaueris, gradiatur tecum: cum dormieris, custodiant te: & euigilans, loquere cum eis: quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ. Vt igitur nulla se possit excusatione tueri, qui neget se hoc aut illud esse crediturum quod scriptum non sit, cum Ecclesiam audire iubeatur, quam contemnit: ita se frustra is purgare conabitur, qui Ecclesiæ præceptis, quæ scripta non sint, parere recusabit, cui ex ipsa Scriptura parendum esse didicerit. Et quemadmodum Apostolus Paulus hac laude ornat veteris Testamenti sacras literas, quòd ad salutem instruant, sed per fidem quæ est in Christum: qua remota fide, non instruant, sed excæcant: non liberant ad salutem, sed tanquam laqueis implicant ad ruinam, sicut scriptum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scâdalum: Ita literæ & Propheticæ & Euangelicæ, abundè quidem erudiunt doctrina salutari, sed per fidem quæ de

Thom. 6.

Psal. 68.

Ecclesia habeatur. Quippe hanc si in illis agnoueris, probè doctus euasisti. non enim te illa fluctuare dubitatione animi, nō ignorare quod scisse oporteat, non errare noxia persuasione patientur. Sin impediēte cæcitate, illa non videtur, aut fluctuet animus incerta expositione scripturarum, aut laboret variorum obscuritate locorū, aut perniciosè erret temeraria fictaque interpretatione, necesse est. Multa quidem sacrae literæ & perspicuè & expressè tradunt, quibus pietas moresque informentur, hisque magno sunt ad salutē adiumento. Sed multa etiam sunt quæ hæretici commentando, deprauandoque obscura, ambigua, noxia reddunt. Complura quoque existunt, & credita semper, & obseruata à maioribus diligēter, quæ nusquam sacris expressa literis reperiuntur. Quid igitur in his omnibus agat Christianus? Vacillabit, quia illi inter se pugnando incerta faciunt? repudiabit, quia scripta non sunt? Errare cogetur, quòd illi bene scripta, prauè interpretando corrumpunt? Minimè verò, si præter caput Christum, etiam corpus eius Ecclesiā sanctam, diuinis in literis tenuerit. Errare enim Christus & perire non potest. Christus autem totus, caput & corpus est. Qui corpus videt, is cui adhærendum, cuiusque audienda vox, & cuius vestigiis insistendum sit, dubitare non potest. Huius vocibus si paremus, scripturam ipsam sequimur, quæ illas audire voces iubet. Baptizandos iterum non esse illos qui fuerint ab hæreticis baptizati, nusquam apertè scriptum est. Quid igitur hac in quæstione scriptura adiuuat? qua nos ratione confirmat, ad verustissimam consuetudinem retinendā? Quia hoc facimus, inquit Augustinus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commédât auctoritas: vt, quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eadem Ecclesiam de illa consulat,

*Lib. 7. contra
Crescentium
cap. 33.*

fulat, quam sine vlla ambiguitate scriptura ipsa demonstrat. Sed & aliud quiddam est in scripturæ singulari quadam opulencia animaduertendum. Non enim solùm Ecclesiæ demonstrat auctoritatem, sed ea quoque velut semina subministrat, aut tãquam principia suggerit, è quibus sanctissimæ leges oriantur & eliciantur. Quemadmodum enim, quia scriptum est, Principi tributa esse pendenda, rectissimè ille & modum & numerum tempusque præscribit: ita quia ieiunandum esse aliquando scriptura demonstrat, sapientissimè Ecclesia tempora ieiunandi præfigit. Item quia diuino cultui & orationi aliquando vacandum esse illa docet; hæc dies festos, quibus id commodissimè fiat, vtiliter instituit. Rursum quia diuinis in rebus, & ad Deum peculiariter colendum comparatis, summam reuerentiam illa requirit; idcirco hæc cæremonias varias, ad pietatem deuotionemque incitantes, rectissimè inseruit. Quia denique iudices illa com-
monstrat, qui consentium peccata aut retineant aut remittant, qui que propterea adeundi sint à reis, si velint peccatorum suorum è vinculis expediri; ob eam causam, cum iam elanguisset feruor ille Christiani animi, multi que necessariam exomologesim peccatorum negligenter, ex Christi institutione faciendam: vtilissima tandem lege sancitum est, vt saltem in anno semel peccata quisque sua proprio Sacerdoti, aperta & simplici confessione detegeret: magna sanè moderatione id quidè, ne plus exegisse præcepto, multis, quos Ecclesia tolerat, transgressionis esset occasio. Quæ, cum ita sint; quis non perspiciat, Ecclesiasticas Leges, & ex Evangelica institutione ceu fonte manare, & ad eam confirmandã implendamque mirificè conducere?

*Concil. Later.
cap. 21.*

¶ **CAPVT**

CAPVT XI.

Ecclesiasticas leges atque instituta, ob multiplicem eorum utilitatem, non modo non minueri Christianam libertatem, verum etiam augere & constabilire.

SED multi, cum illa quæ ad hunc modum generatim Scriptura commendat, aliquando faciendæ fateantur: tamen id probari sibi posse negant, ut in his faciendis, ad certa tempora modò sue, legum vitæ adstringatur Christianus, minimeq. id censent cum libertate Christiana posse consistere. Qui ne sententiæ suæ principem habere nullum videantur, habent Aërium veterem quendam hæreticum, cuius apud Epiphanium exstat sententiæ his explicata verbis: [Quid est Pascha quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis. Non enim oportet Pascha peragere. Nam Pascha nostrum immolatus est Christus. Sed neque ieiunium erit ordinatum. Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iustis enim nõ est lex posita, sed iniustis. Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem.] Audis hæreticum, & serpentis vocis virus agnoscis: ieiunare non recusat omnino, sed negat, quando id faciendum sit, superiorum legum præscribi oportere: negat id quoque, iam conditis ieiuniorum legibus, Christiano parere necesse esse. Principio autem hoc ponere in cuiusque voluntate quædo ieiunet, aut diuino cultui vacet, festa que celebret; nihil est aliud, quàm ad ieiuniorum, cultusque diuini prius neglectum, postea & contemptum, aditum patefacere. Cum enim in familia Christi ingens infirmorum, maiorque sit carnalium multitudo; qui censet illos diu ieiunaturos esse, nulla urgente præceptorum lege, multum opinione fallitur, neque res humanas satis habere videtur exploratas. Quis enim prudens

Hæresis 75.

non animaduertat, ad ea quæ vitiosa sunt, vltro multitudinem solere rapi, eaque nemine cogente cupidissimè retinere: quod verò rectum sit ac salutare, id negligi, id deseri, id euanescere celeriter ex hominũ moribus, nisi certa sit disciplinæ lege roboratum? Deinde sublati legibus, vt sint qui ieiuniis sese macerēt, ac festa putent aliquando in Dei honorem celebranda; nõne hæc alius alio tempore, & pro sua quisque priuata affectione facit? Ex quo nihil aliud consequetur, quàm rerum in Ecclesia confusio, perturbatioque officiorum, & eorum quidem maximè, quæ maximè statis oporteat fieri temporibus, prudenterque institui, & ita suscipi, vt in ijs colendis atque seruandis, vnus quasi totius Reipublicæ Christianæ vultus appareat. Postremò sic esse videmus naturã cõparatum, vt alij aliorum exemplo & seruore calescant, suscipianturq; alacrius, quod ab omnibus fieri videatur. Quin & ipsum Deum, cui nostris operibus placere studemus, certum est plurimum facilius, quàm vnius atque paucorum ieiuniis & oratione placari. Quam rationẽ Leo Pontifex præclarè expressam reliquit, hunc in modum: Diuinarum reuerentia sanctionũ, inter quælibet spontaneæ obseruantie studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentie, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientie, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiae Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Fremat licet cruenti hostis peruigil furor, & latebrosas vndiq; pratendat insidias: neminẽ tamen capere, neminem

S. rns. 9. de
ieiunio 7. mon-
fis.

minem poterit vulnerare, si nullum inermem, nullum desidem, nullū inuenerit ab opere pietatis extorrem. Ex his perspicui potest, legum eiusmodi multiplicem utilitatem existere. Prima est, quòd ijs nostra tarditas exstimuletur ad officium pietatis, felicissimaque illa fiat necessitas, quæ ad meliora compellit. Secunda, quòd ordine, quòd suis temporibus & locis, quòd sapienter & tranquillè, constitutis legibus, cuncta in Ecclesia gerantur, quæ ad Dei cultum, nostramque salutem spectant. Nimirum vt obseruetur Apostolicus ille Canon, quo statuitur: Omnia honestè & secundum ordinem fiant in vobis. Tertia, quòd his exerceatur humilitas & obedientia, res sanè non aspernanda homini Christiano. Nam si à medico præscribi nobis patimur diætam; non feremus à sapientissimis hominibus præcipi quæ maximis in rebus facienda sint, præsertim cum in eo genere rerum, maiore quàm in aliis ignorantia & imprudentia plerique laboremus? Audit miles in castris ducem suum, eiusque ad nutum obsequitur: nos in Christi castris constituti, ita nobis præsidemus, vt nullius nobis ducis imperium tantis in rebus necessarium esse arbitremur? Quarta utilitas est, quòd legibus fiat communis omnium ratio, commune ieiunium, commune pietatis opus, quibus à tota simul profectis Ecclesia, efficacius diuina clemètia moueatur. Plenissima enim, inquit Leo, peccatorum obtinetur abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum aut trium sanctorum pio consensu, omnia quæ poposcerint, Dominus præstanda promittit; quid negabitur multorum millium plebi, vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnū spiritum concorditer supplicanti? Magnum est enim in conspectu Domini, valdeque pretiosum, cum totus populus Christi, ijsdem simul instat officiis, & in vtroque sexu omnes gradus, omnesque ordines, eodem

1. Cor. 14.

Serm. 3. De
ieiunio 7. mensis.

1100110

eadem cooperantur affectu. Et iterum alio loco: Publica, inquit, præferenda sunt propriis: & ibi intelligenda est præcipua ratio utilitatis, vbi vigilat cura communis. Sic ille. Vidit hoc quoque aliquando nostris ex aduersariis, non infimi quidam neque obscuro nominis, quantum esset in legum disciplina momenti, ad virtutis pietatisque in vnoquoque, & rursum tranquillitatis, concordia que popularis in republica conseruationem: qui si audire seipsum voluisset, nunquam hac quidem in parte, nos aliàs vnquam oppugnasset. Ait enim, in violatione Ecclesiasticarum legum, duas res maximas periclitari, disciplinam & tranquillitatem publici status: atque disciplinæ causa adiungit certis ordinationibus opus esse, propterea quod hæc vbi nullæ sunt, in procliu sit, vt licentia, officii que prætermisio consequatur. Licentiâ autem prophanos effici prophaniores. Vulgus enim hominum ad id quod libeat naturâ procliue, odisse legum vincula, libenterque imitari eiusmodi exempla licentia. Denique, vt ordo & harmonia publicorû rituum conciliat & consociat homines, ita confusionem ordinis, & discrepantiam rituum, animos distrahere, patereque tumultus ingentes, & æterna bella. Magna profectò vis veritatis, quæ & ab hoste claram ad eò sui confessionem expresserit.

Philippus
Melancthon
in Epitoma
Ethicorum
Aristotelis.

CAPVT XII.

*Legum Ecclesiasticarum contemptum & violationem
ab offensione Dei seiunctam non esse.*

QVOD si Legum Ecclesiasticarum summa utilitas est, neque eas ferendi, Ecclesiæ potestas deest: facile intelligitur, quanto sit illis studio cura que parandum. Si enim, propter cōscientiam, Principum legibus obediendum est: cui dubium esse potest, quin multo

*Psal. 44.**Luc. 10.**Lib. 4. Epi-
stolar. Epist. 9.*

multo magis Dei metu, eorum præceptis acquiescendum sit, quorum nos ad regnum beatum cura perducit? In quibus est Apostolorum beata successio, de quibus scriptum est: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram: memores erunt nominis tui Domine in omni generatione & generationem: propterea populi confitebuntur tibi. Et rursum: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Hos igitur, eorumque successores, hæcenus habuimus Ecclesiæ Christianæ duces ac principes, eosdemque post unum Deum spirituum patres: ut si carnis progenitores reueriti sumus, iisque obtemperandum diximus, multo magis, si volumus viuere, iis qui nos in Christo genuerunt, parere debeamus. De his scriptum est: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: ne quisquam videlicet illorum se iussa impune putet aspernari posse; cum iis contemptis, Christus se contemptum esse arbitretur. Quod si dum iis obeditur, Christo ipsi obeditur, & si spreto eorum præcepto, Christo obedientia subtrahitur, fieri non potest ut non simul Christus offendatur. Etenim frustra sibi blandiuntur, dum velle se dicunt audire Christum, eiusque obedienter præcepta suscipere, qui hos quibus suas in terris credidit vices, audire recusant. Tales multos quia præuiderat Dominus in Ecclesia futuros, qui vni se Christo adherere verbis splendide præferrent, cuius tamen ministros seu vicarios contemnerent, hoc indicio, qui se audiret, internosci posse monstrauit, si eorum vocibus acquiescerent, qui ipsius legatione fungerentur. Qui vos, inquit, audit, is est qui me audire putandus est: qui autem vos spernit, frustra ille quidem se meum esse discipulum gloriatur, à quo etiam spernar in vobis. Hoc, inquit Cyprianus, ad Apostolos dicit, ac per hoc ad omnes præpositos, qui

Apo-

Apostolis vicaria ordinatione succedunt. Idcirco & Moyses populi Israëlitici dux, nō ignarus cuius auctoritate & vice in eo populo regendo fungeretur, in Deū præcipuè redundare suas dixit iniurias. Nos enim, ait, quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Atque id Deum sic accipere, seruorumque suorum iniurias, suas esse putare, Samueli his verbis ostendit: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Regem habere cæterarum gentium more gestiebant: Iudicis sui, simulque Prophetæ & patris simplicitatem & ætatem fastidiebant. Et se in eo Dominus contemni & abiici querebatur: atque ut hoc vlsceretur, excitauit eis Saul regem, qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas, superbum populum calcaret & premeret: ut contemptus sacerdos, inquit Cyprianus, de superbo populo vltione diuina vindicaretur. Cur autem Heliam Thesbiten principum quinquagenariorum adeò exasperauit oratio, ut ignem è cælo ad eos absumendos deuocaret, nisi quod sui contemptum, Dei contemptum esse animaduerneret? Cui quantum deberetur honoris ac timoris, quantoque in pretio ministros eius habere oporteret, præsentis vltione demonstrandum esse putauit. Nemo proinde sibi vitæ aut salutis putet constare posse rationem, si Episcopis & Sacerdotibus, inquit Cyprianus, obtemperare noluerit, cum in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Quicumque superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto Iudicis morietur homo ille, interfici Deus iussit Sacerdotibus suis non obtemperantes: iudicibus à se ad tempus constitutis, non obedientes. Et tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nunc autem cum circumcisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit,

Exodi 16.

1. Reg. 8.
Cyprian. lib. 3.
epistolarum,
epist. 9.Lib. 3. Epi-
stolar. Epist. 9.

Ipi-

*Asterum 23.**Cyprianus li. 1
epistol. epist. 3**I. ib. 1. episto-
lar. epist. 3.*

Spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eijciuntur. Neque enim vivere foris possunt, cum Ecclesia Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Hæc ille. Siue autem sit corporis morte pereundum, siue Ecclesiasticæ æquitatis subeunda censura, nullum tam graue supplicium irrogari cuiquam, nisi ob crimē, potest. Beatus Apostolus cum dixisset Iudæorum Pontifici: Percutiet te Deus paries dealbate; obiectum quæ illi continuò esset, maledicere eum Sacerdoti Dei: quamuis Domino iam crucifixo, sacrilegi, & impij, & cruenti illi esse cœpissent, nec iam quicquam de Sacerdotali honore & auctoritate retinerent: tamen ipsum quamuis inane nomen & vmbra quamdam Sacerdotis cogitans, expauit. Nesciebam fratres, inquit, quia Pontifex est. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices. Cum igitur in illo Sacerdotio vmbatico tanti Apostoli præcedat exemplum: quo nequitia scelerisque loco esse putamus eos, qui non modò veris Dei Sacerdotibus Christi que ministris non obtemperant, verum etiam Sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam rebelles, nec permouentur Domini comminatione, nec futuri iudicij ultione terrentur? cuius mali quàm latè pateat periticia, Cyprianus ostendit. Hæc enim sunt, inquit, initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum, malè cogitantium, vt sibi placeant, vt præpositum superbo tumore contemnant. sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem, atque vnitatem Dei, rebellatur. Neque enim, vt idem ait, aliunde hæreses ortæ sunt, aut nata schismata, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur; nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si, secundum magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum Sacerdotem

colle-

collegium quicquā moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam episcopi, sed Dei faceret. Hæc diuus Cyprianus. Si igitur contempto Sacerdotum præcepto, Christus ipse contemnitur: si, qui eos non audierit, iure grauissimo supplicio afficitur: si perniciosa ad eò peste Ecclesiam inficit, obtreperare nolle Dei Sacerdoti: dubitabimus Deum offendi, quando præceptis eorum ac legibus obedientia recusat? Quid quòd Apostolus mandata sua, Dei mandata vocauit? Si quis videtur Propheta esse, inquit, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quoniam Dei sunt mandata. An ea Dei mandata fortasse idcirco vocauerit, quòd ea lege naturæ aut diuina facere tenerentur? Sed in ijs est illud, cuius supra meminimus, de duobus vel tribus Prophetis: quod neque erat antea lege naturæ præscriptum, neque diuina vlla reperiatur constitutum. erat in ijs & illud, vt mulier taceret in Ecclesia: cum tamen ad loquendum per naturæ & gratiæ dotes interdum præ viris reperiantur idoneæ. Restat igitur vt propterea Dei mandata, sua dixerit, quòd ea vice Dei & auctoritate constituisset. Ac reuera, quemadmodum ait Bernardus: Quid interest, vtrum per se, an suos ministros, siue homines, siue Angelos, hominibus patefaciat suum beneficium? Ideo quicquid vice Dei, inquit, præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quàm si Deus ipse præcipiat. Hoc Bernardus.

1. Cor. 14.

In lib. de præcepto, ac præcepti dispensatione.

CAPVT

CAPVT XIII.

*Dissoluantur argumenta quadam, probare conantium,
legibus humanis conscientias non obstringi.*

2. *Occupatio.*

Cap. 4.

IAM autem quàm hoc leue sit perspicitur, non posse meam conscientiam quemquam hominum obstringere, quòd ea soli Deo subiecta sit, solusque in eam habeat iudicij potestatem: cùm ob hoc ipsum, quia Deum superiorem agnoscimus, eius potestate & auctoritate fungenti in terris, parère debeamus. Verùm quia nonnulli hoc tempore magnum id argumentum putant, ne quasi obiter dumtaxat attingisse videamur, ipsissimis hoc proponemus Caluini verbis, qui in epistolam diui Iacobi commentans, tractans, quòd ille Apostolus ait, Vnus est Legislator & Iudex, qui potest saluare & perdere; hæc scripta reliquit: [Cùm seruandiperdendique potestatem cum legislatoris officio coniungit, significat totam Dei Maiestatem ad se rapere eos, qui sibi ius ferendæ legis vendicant. Atqui tales sunt qui suum nutum aliis ingerunt pro Lege. Meminerimus autem non de externa politia hîc agi, in qua locum habent Magistratum edicta aut leges; sed de spirituali animæ regimine, in quo solum Dei verbum dominari conuenit. Vnus ergo Deus est, qui suis legibus cōscientias iure subiectas habet, quemadmodum solus animæ salutem vel interitum habet in manu sua. Hinc cōstat quid de humanis preceptis sentiendum sit, quæ conscientias laqueum necessitatis iniiciunt. Modestiam in nobis quidam desiderant, cùm Papam vocamus Antichristum, qui tyrannidem in animas exercet, se legislatorem faciens Deo æqualem. Atqui ex hoc loco longè plus colligimus: Antichristi scilicet mēbra esse, qui tales laqueos sponte induunt, & Christo eatenus renunciare, dum illi non hominem tantùm mortalem, sed qui se ad-

nerfus eum extollit, associant Est (inquam) preuaricatrix obedientia, & quæ diabolo exhibetur, dum alium admittimus ad regendas animas legislatorem quàm Deū.] Hactenus Calvinus: quæ cùm armare se beati Apolloli verbis videamus, numquid ea nos premant, intuentum est. Vnum ait Iacobus Legislatorem esse. Verùm quid obstat quominus hoc ita dictum accipiamus, quomodo vnus dicitur Pater, vnus Magister, vnus solusque Bonus? Hæc enim vnus Dei sunt principaliter, ceteris rebus quadam eius participatione cõueniunt. Sic Pater est, vt ex eo fluat omnis paternitas in celo & in terra. Sic Magister est, vt sine eius magisterio frustra cuiuslibet hominis lingua laboret. Sic Bonus est, vt de plenitudine eius accipiant quicumque dicuntur boni. Sic denique Legislator est, vt per eum Reges regnent, & Legum conditores iusta decernant. Penes eum itaque Lex illa est æterna, immensaque iustitia, è qua Lex omnis, qua temporaliter mortalium utilitatibus consulitur, ceu riuulus ex fonte deriuatur. Nam ne vulgarem intelligeres Legislatorem aut Iudicem; addidit: Qui potest seruare & perdere. Sed si propterea (vt Calvinus ait) totam Dei Maiestatem ad se rapiunt, qui sibi ius ferendæ legis vendicant; efficitur profectò non eos modò qui sibi hoc vsurpant in spiritali animarum regimine, verùm etiam in politica Reipublicæ administratione, hanc tantam incurre-
re læsæ Dei maiestatis offensam. Siquidem vnus ipse Legislator non est, si vel in externa politia, mortalem hominem socium habuerit. Quod si in externa politia non socium, qui sibi ius æquale, aut à seipso vendicet, sed ministrum habet, qui ipsius auctoritate fungatur, quemadmodum beatus Paulus de Principe seculari loquens ait, Minister enim Dei est tibi in bonum; quænam obsecro diuinæ Maiestatis ista rapina est, si in directionem animarum, iure sibi concessio vtentes;

Pastorum Principi subseruiant illi, quos posuit regere Ecclesiam, quam sanguine suo acquisiuit? An regimen Ecclesie non est spirituale regimen animarum? aut in eo regimine subiecte conscientie non sunt illorum quibus dicitur: Obedite prepositis vestris, & subiace te eis; ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri? aut alium admittunt ad animas regendas quam Deum, qui Dei ministros suscipiunt; quibus obaudientes, ut iussi sunt, Deo ipsi obedire censeantur? Neque enim eorum precepta sic hominum sunt, ut à Deo non sint; sed & è verbo eius fluunt, sicut è iustitia eius bonæ deriuatur Principum leges, & credita ab eo potestate atque auctoritate feruntur. An fortè per sapientiam Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, & per eandem sapientiam non possunt Ecclesiarum prepositi salubriter regere, legesque condere ad regimen animarum conducibiles? Non igitur peccata violantium ciuilem aut Ecclesiasticas leges, in eorum numero ponenda sunt, quibus homo, non Deus offenditur, de quibus scriptum est: Si peccauerit vir in virum, propitiuse erit ei Dominus: sed eorum potius in numero, de quibus subiungitur: Si autem in Deum peccauerit, quis orabit pro illo? Peccat enim in Deum, quisquis mandatum eius voluntatiè transgreditur; siue quæ per seipsum aut Angelos tulerit; siue quæ per hominum ministerium, tributa illis potestate & auctoritate, præfixerit. In his quippe omnibus Dei cernenda voluntas est, quæ ut à nobis impleatur, oramus; & quam si non facimus, offendimus. Sic autem nobis in Deum peccantibus, etsi hoc sæpenumero hominibus placendi studio curaque faciamus; quis orabit pro nobis, aut orabit vnquam omnino, nisi vnigenitus Filius è cælo uenisset, qui fieret propitiatio pro peccatis totius mundi? Si quando verò propter Deum, hominem offenderimus,

Hebr. 13.

I I.

Isa 29.

I I I.

1. Reg. 2.

imus, cum videlicet eius votis minimè satisfaciendum esse putamus, propterea quòd interdum diuinæ sint aduersa voluntati: hîc nos Dei propitiatio consolatur, propter cuius implendam iussionem, & non offendendam Maiestatem, hominis iram non pertimescimus. Cæterùm, si non interdum peccantes in homines, in Deum ipsum peccaremus; non diceret Apostolus: Sic autem peccantes in fratres, in Christum peccatis. non diceret de præpositis Christus, quod commemorauimus: Qui vos spernit, me spernit: qui vos audit, me audit. Sublimis profectò, inquit Bernardus, inter homines hominum gradus: quos sibi Deus cœquare quodammodo in vtraque parte dignatus, sibi met imputat & eorum reuerentiam & contemptum. At homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere possunt: quare non est eorum præceptum pro diuina habendum voluntate. Sed enim quid hoc refert tua, inquit Bernardus, qui conscius nō es? præsertim cum teneas de Scripturis, quòd labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex eius ore requirunt, quia Angelus Domini exercituum est? Requirunt autem Legem, non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit: de huiusmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ita latere, aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrumnam Deus sic aut aliter fortasse velit, si non de labiis custodientibus scientiam, & ex ore Angeli Domini exercituum certū reddatur. A quo denique potius diuina consilia requirantur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proinde quem pro Deo habemus, inquit, tanquam Deum in his quæ apertè non sunt cōtra Deum, audire debemus. Hæc Bernardus. Ex quo animaduerti potest, inane esse illorum effugium, qui

1. Cor 8.

XIII.

V.

h 3

dicant

dicant teneri quidem subditos ad obedientiam, sed
 tum, cum eorum Præfecti diuina ipsis mandata enun-
 ciauerint, non autem cum propria protulerint, que
 nusquam Lege Dei reperiantur comprehensa. Inane,
 inquam, hoc est, & nullius firmitatis asylum. Primum
 quod audire diuina mandata enunciantem atq. pro-
 ponentem, nihil aliud est quam audire docentem, ma-
 gistrisque doctrinam amplecti & sequi, cum scriptura
 diuina non solum homines hominum velit esse ma-
 gistros, sed & Præfectos, neque eum solum agnoscat
 ordinem, qui sit inter discipulum & magistrum, ve-
 rum etiam illum qui inter subditum Præpositumque
 versetur. Deinde quis non videt iuxta hanc intelli-
 gentiam, non modò subditos Præpositis, verum etiam
 Præpositos subditis suis, quando ex eis diuinam Le-
 gem, monitaque salutaria audierint, obedire debere.
 Nulla ergo ratio fuit cur potius inferiores Superiori-
 bus, aut filij parentibus, aut serui dominis parere iu-
 berentur, quam è diuerso superiores inferioribus, pa-
 rentes filiis, domini seruis, utique diuinam aliquando
 Legem docentibus, iussaque promentibus cælestia.
 Ligant proinde Præfecti conscientias subditorum, non
 vt doctores tantum, præceptis alterius præmonstran-
 dis, sed etiam vt Rectores, præfigendis suis; neque do-
 ctrina modò præcellunt, verum etiam eminent pote-
 state. At nolunt, inquis, Superiores interdum, quip-
 piam præcipientes, conscientias subditorum ad culpam
 obstringi. Quasi verò, inquam, in eorum hoc manu-
 fit, vt quod legitimè, iustisque de causis præceperint,
 sine vlla Dei offensione violetur. Nam vt Lex quidem
 feratur, aut præceptum cõstituatur, ab eorum id pen-
 det voluntate: sed vbi lata Lex est, neque postea aut
 abrogatione sublata, aut circa vnumque impiã dispen-
 satione relaxata, tum vi sua obligat, haud secus atque
 si ab ipso Deo immediatè profecta foret. non enim
 aliter

VI.

aliter accipiendum est, inquit Bernardus, Superioris præceptum, quàm si ab ipso Deo præciperetur. Vt igitur relo emissio, non est in potestate iaculantis quid attingat, aut quem lædat: ita lege lata, non est in potestate conditoris, quemadmodum subiectos obstringat suos. Et sicuti, aut facto voto, aut dato iureiurando, quin his constringare, nulla tua voluntate impedire possis, quòd illa suapte natura his qui ea fecerint, vincula quibus teneantur, iniiciant: ita Præfectus quilibet, nulla potest impedire voluntate sua, quo minùs quod præceperit, fierique voluerit, atque etiamnum velit, conscientias subditorum liget. Primùm quòd hanc voluntatem nihil omnino valere sinat diuina ordinatio: Obedite Præpositis vestris, & subiaccete eis. Deinde quia legitimùm Superioris præceptum, pro Dei præcepto, quòd ex Apostolo cõstat, haberi debet. Est autem volùtas Superioris, quemadmodum diuus Thomas annotauit, quocunq; modo innotescat, tacitum quoddam præceptum. Et tanto videtur obedientia promptior, inquit, quanto magis expressum præceptum obediendo præuenit, voluntate tamé Superioris intellecta. Cùm autem quippiam sub disunctione præscribitur, non vnum aliquod præcisè; tunc considerandum est, vtrùm quòd subiungitur sit afflictio & deiectio aliqua notabilis, an verò quædam operis permutatio. Si prius, satis declarari videtur inesse culpam in violatione, quæ præscripta afflictione puniatur. Ideoque non satis propriè dici videtur, obligari aliquem ad pœnam, & non ad culpam; cùm pœna, nisi propter culpam, inferri non debeat. Sin posterius erit, tum non tenetur subditus alterum præcisè facere, sed hoc aut illud. vt cùm dictum est, Vel abstinebis à lactariis, vel tantum pecuniæ erogabis in pios vsus. Interdum autem præceptum non est, sed simplex ordinatio & statutum, quo declaratur quid fieri æquum

*Secunda se-
cunda, quæst.
104. arti. 2.*

VII.

fit. vt cùm dicitur, Vel præsentē te exhibebis, vel portione non habebis: quando videlicet ipsa portio, præsentia laborisq̄ue stipendium est. Æquum enim hoc est, vt qui non laborauerit, stipendium laboris nō accipiat vllum. Dixerit hīc aliquis: Si nō est in Superioris voluntate positum, obligetur nec ne præceptis eius conscientia subditorum, ideoq̄ue nec illud, quantum quisque obligetur: vnde igitur prouenit, quōd transgressionum alia sit aliis grauior? Primum ex conditione & natura præceptorum. neque enim sunt omnia paris ponderis, necessitatis, utilitatis, dignitatis. Hinc illud Bernardi est: Si iubente seniore vt fileam, verbum mihi fortē per obliuionem elabatur, reum me fateor inobedientia, sed venialiter. nimirum propter legis ipsius qualitatem & conditionem. Quod ipsum & in diuinæ Legis præceptis ita reperitur, vt propterea contra eam & venialiter & mortaliter quandoq; peccetur. Sunt enim alia merito obseruationis maxima, sed minima culpa transgressionis: velut nō irasci omnino, non otiosē quicquam aut dicere aut facere. Alia verò merito quidem obseruationis non magna, sed in quibus tamen violandis grauissimi culpa criminosa inest. Neque enim magnum est nō occidere, aut adulterium non facere: quæ tamen perpetrata, grauissimorum scelerum reatu cōstringant auctores. Sic omnia inter præcepta Superiorum, non est omnium par dignitas & conditio, sed alia sunt aliis grauiora, maiorisq̄ue momenti, quo fit etiam vt maiori à prudentibus Præfectis cura præcipiantur atque exigantur. Siquidem præcipiendorum conditionem ac necessitatem, Superioris prudentia sequi debet, cura præcipiendi & intentione exigendi. Sed euenit interdum, vt quæ secundo se non sunt magni momenti, ea tamen in materia certæ virtutis à Superiore constituta, maioris momento ponderis efficiantur: vnde etiam existat non par

gravior transgressio. velut si quid iustis de causis in virtute iubeatur sanctæ obedientiæ, quod alioqui per sese non tanti videatur esse ponderis. Nam & hoc in Lege diuina ita se habere perspicitur. Neque enim magnum erat per sese quiescere, neque operis quicquam agere: sed quatenus hoc ad Dei cultum præcipiebatur, iamque pietatis opus erat; magnam habebat dignitatem. quamobrem grauis adeò existimata fuit illius transgressio, qui in die Sabbathi vel pauca ligna collegerat, vt morte mulctaretur. Rectè igitur ac breuissimè Bernardus: Etsi vnus est qui offenditur, non tamen vnus ponderis quæ iubentur, nec vnus subinde discriminis iussorum est omnium censenda transgressio. Deinde culparum varietas pendet sæpenumero ab eorum diuersitate qui peccant: quòd alius ex infirmitate, alius ex ignorantia, alius ex contemptu & malitia delinquat. quorum priora duo, & in grauioribus culpam vehementer extenuant, postremum verò etiam in ijs quæ alioqui leuia forent, grauem admodum & exitialem reddit. De his autem apud Bernardum quædam vtiliter scripta reperies ab eo loco vbi ait: *Folio 289.*

Quamobrem non video, inquit, cur ita omnem inobedientiam & transgressionem, vel minorum quorumlibet mandatorum exaggerandam putaueritis, vt exclamaretis: Quid ergo iam monacho poterit veniale peccatum esse, vel leue, cuius vniuersæ actioni crimen insidiatur inobedienciæ? Sed hoc inde videlicet cõstare creditis, quòd Prælatorum iussionibus tantum tribuendum asseritur, quantum si diuinitus traderentur. quasi verò & ipsa Euangelica præcepta non multum inter se discrepent, & merito obseruationis & transgressionis periculo. Ceterum sicut non omnia vnus esse constat vel necessitatis, vel vilitatis, vel dignitatis; sic non vna de omnium transgressione fertur sententiã, nec paria manet discrimina dispares culpas.

Porro nec pari culpa negliguntur, quia non pari cura præcipiuntur, nec pari proinde pœna puniuntur. Ecce enim Euangelium tam vitium crapulæ, quàm fornicationis turpitudinem damnat. Verùm quis magis non horreat è duobus malis, turpitudine fœdari, quàm cibo exfatuari? Nonne denique Veritas in Euangelio sub nominibus trabis & festucæ, graues, leuesque discernit inobedienciæ culpas? nõne ipsa disputate, imò definiente, gradatim nobis distinguitur, quæ cuique reatui pœna debeatur, dum alium iudicio, alium consilio, alium & gehenna reum esse protestetur? Hæc aliaque plura Bernardus. Denique ex diuersitate præcipientium tradit diuus Thomas culparum nasci varietatem: vt ceteris paribus, tâto plus culpæ inesse videatur, quanto cui magis obedire teneamur. Sed de his pro instituto satis.

CAPVT XIII.

Quòd varietas multiplicitasq; præceptorum Ecclesiasticorum non violet Christianam libertatem.

VIDEO nunc à quibusdam posse dici, vt non sit molestè ferenda obedientia, quæ superiori homini deferatur, tamen varietate multitudinèque præceptorum, plus æquo grauari Christianos: præsertim eos qui in monasteriis degunt, vbi viâ ad cælum oporteat esse facilimam atque expeditissimam. Neque desunt qui propter eiusmodi queri putent Augustinum his verbis ad Ianuariû: Nonnulli Christianam libertatem, quam Dominus paucis sacramentis voluit esse contentam, seruilibus quibusdam premunt oneribus, vt tolerabilior Iudæorum cõditio esse videatur. Quanam igitur ista? Turbam aiunt imprimis irruisse festorum dierum, quos vel Episcopi, vel Romani Pontifices, causis non necessariis instituerint. Et quis deinde

enume-

enumeret, inquit, quæcunque Conciliis tum Oecumenicis, tum prouincialibus constituta leguntur? quæcunque item instituta monastica, siue regulis, siue statutis complectuntur suis? Et hæc quidem ita esse dicunt, cum scriptum sit, in duobus præceptis totam pendere Legem & Prophetas. Quibus respondemus, primum non esse querimoniam locum, vbi quid non impositum refugienti, sed antea meditatam, frequenterque petitam, & vltro voluntarieque susceptam sit. id quod in monasticis institutis obseruari notissimum est. Quod verò ad ea pertinet quæ sunt populi Christiani communia, dicimus, neque multa neque graua esse illa, nisi his qui ea inuiti faciant: quibus & diuinæ Legis præcepta, suapte natura facilissima, graua videntur. Nihil autem tam facile, quod non difficile sit, si inuitus facias; neque verò seruiliter premunt, quæ sunt iustissimis de causis ad summam Christiani populi utilitatem instituta. cur enim graue sit bonis mentibus, quàm sapissimè in diuinarum rerum, & ad salutem pertinentium, contemplatione, tota animi cura & contentione versari? Quid dulcius cogitatione diuinæ bonitatis, in tam multis eius operibus & beneficiis ad contemplandum amandumque nobis expositæ? Quid vtilius atque salubrius, quàm subductis paulisper à terra nostris animis, in cælum tantisper meditatione ac desiderio ferri, exercere fidem, nutrire spem, charitatem inflammare? Quæ si deceat quotidie facere Christianum, patiantur etiam plusculos esse dies in Ecclesia institutos, quibus Christi cultores, abiectis secularibus curis, tam necessaria occupatione teneantur: patiantur vel quoque anno, congruentissimis temporibus, animos cælestibus alimentis refici; qui quotidie certas deligunt horas, quibus corpora, terreno rerum genere concreta, pascant atque conseruent. An verentur ne nimis officiosa gratitudine, beneficia in nos collata

lata

lata diuinitus recolamus? ne propositis ad imitandum fortissimorum Christi militum exemplis, nimium aut fide crescamus, aut fortitudine roboremur, aut ceterarum quarumcunque virtutum amore & complexu sanemur? Quid de ieiuniis loquar? quæ tum demum nimis esse frequentia poterunt, cum verendum erit, ne pro nostris delictis nimis studiosè Deo satisfaciamus, ne lasciuam & rebellantem spiritui carnem nimium edomemus, ne spiritus atque interior homo noster, renouetur supra modum, atque immoderatiùs ad superna eleuetur, ne fortè laudatissimam illam mulierem Annam virtute vincamus, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus Domino seruiens die ac nocte. Parum cogitât ablatum à nobis esse sponsum, atque hunc luctum frequenti ieiunio monstrandi, iustissimã causam existere. Sic enim Dominus iusserat: Cùm ablati fuerit ab eis spòsus, tunc ieiunabunt, seu ieiunare debebunt, frequentioribusque se abstinentiæ studiis exercere, quòd hoc ipsius temporis status & ratio postulabit. Tempus enim hoc, pœnitentiæ & lachrymarum est & laboris. Tempus hoc, luctus est & satisfactionis, conciliandæque sibi apud supremum iudicem misericordiæ: de quo scriptum est, Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Ad cuius rei significationem, quadraginta dierum ieiunium ex Apostolica traditione, Paschæ tempus proximè antecedit, cum Alleluia cantamus. Sicut enim Quadragesimæ dies, inquit Augustinus, ante Pascha significauerunt laboriosam vitam, in hac ærumna mortalit: sic qui sequuntur dies læti, futuram significant vitam, vbi erimus cum Domino regnaturi. vita quæ significatur Quadragesima ante Pascha, modò habetur vita quæ significatur quinquaginta diebus post resurrectionem Domini, non habetur, sed speratur, & sperando amatur, & in ipso amore, Deus qui promisit ista, lauda-

Matth. 9.

Matth. 5.

Serm. 7. Augustini in recès edito.

laudatur, & ipsæ laudes, Alleluia sunt. Quid igitur est, quod instituta mirantur frequentiora ieiunia, quando hoc & ad salutem nostram accommodatissimum, & temporis, quo sponsi præsentia caremus, congruentissimum reperitur? Ideoque cum in literis Evangelicis & Apostolicis præceptum esset (quemadmodum Augustinus ait) ieiunium; quibus autem diebus oporteret ^{Epist. ad Casulanum.} ieiunare, præcepto Domini vel Apostolorum, non esset in iisdem literis definitum: intellexerunt Ecclesiæ præfecti, id sibi relictum esse, ut ea in re, sicuti & in modo ieiunandi, certum præscriberent ordinem, qui à subditis seruaretur.

CAPVT. XV.

*Institutorum Monasticorum varietatem, nihil officere
Christiana libertati.*

QVOD autem propriè pertinet ad instituta monastica, suam hinc Bernardus causam tueatur. Eos enim alloquens, qui de multitudine varietateque præceptorum querebantur, si ea cōscientias subditorum, quemadmodum Bernardus docuerat, obligaret: hinc ^{Lib. de præcep. & dispens.} vos, inquit, sumentes materiam siue occasionem argumentandi, asseritis, si hoc cōstiterit, ut iussa hominum quælibet, vel instituta, diuinæ auctoritatis pondere æstimanda sint, hominem sub homine aut vix aut nequaquam posse saluari, cum in tanto cumulo mandatorum, quæ Prælati etiam per incuriam sæpe præcipiunt, interdum non præuaricari, aut difficile admodum, aut omnino impossibile videatur. Et quidem nõ nego difficultatem tantæ inesse perfectioni, sed cum ipsa corde imperfecto præsumitur. Porro imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosius discutere, hæerere ad singula quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè

malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere se expedire monstrauerit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata satis, imò nimis molesta est huiusmodi obedientia. Non planè hæc illa est quæ ex regula traditur, obediētia sine mora: disputare profectò hoc est in astu cordis, non in auditu auris obedire. Istiusmodi ergo carnalem animam non modò premi sed etiam opprimi pondere præsumptæ perfectionis necesse est: quia non potest portare caro infirma, quæ solus spiritus promptus experitur iugum esse suauis, & onus leue. Christi quippe iugum & onus est, & omnino importabile, nisi Christi æquè Spiritui, hinc itaque si dicitis legem regulæ subintrasse, vt abundatè delectum, verum dicitis. Cæterum culpa hæc, non est dantis legis, aut dantis legem, sed improvidè profitentis, & impiè præuaricantis. Mandatum quidem sanctum & iustum, sed tu te noris esse carnalem, venundatum sub peccato. Verùm hoc antè providisse debueras, quæ turris huius Euangelicæ non priùs iaceres fundamenta, quàm sedens computares, si haberes sumptus ad perficiendum. Nunc autem quid restat, nisi vt aut correctus obedias senioribus, aut confusus audias ab illis senioribus: Hic homo cœpit ædificare, & nō potuit consummare? Hæc Bernardus. Multa igitur esse fatemur & varia præcepta monastici instituti; sed eiusmodi, quæ obseruata, perfectionis studium mirè promouent, quæ peccata innumera, quibus in seculo proclini polluimur, excludant: quæ conducant ad pleniorē diuinae Legis obseruationem, in qua omnis Christianæ virtutis progressio atque consummatio est: quæ ipsa varietate sua, bonas mentes & voluntates instruunt plenius, præbentque illis scientiam vilem, cui se conforment: cuiusmodi instructione, propter varios vitæ casus,

casus, & ignorantias nostras atque infirmitates, indigemus: quæ viam in cælum verè expeditam & munitam reddant: quæ denique nemini graua videantur, nisi qui adhuc Spiritum Christi ad eam mensuram nõ habet, qua veraciter amatur, & toto corde quaritur Christianæ vitæ perfectio. Sed etsi aliquantam initio molestiam exhibeant, duraq; eius instituti tam multa vincula videantur: tamen eos postea quos salubriter constrinxerint, mirè liberos dimittunt. atque id proprium habet Christi iugum, veræque sapientiæ disciplina. constringit, vt laxet: premit, vt leuet: seruitutem quandam carni facit, vt spiritus pariat libertatem. At voluptas mundi huius, id est, seculi & diaboli iugum, habet omnia contraria. blanditur, vt noceat: laxare videtur, vt amarissimè cõstringat: pollicetur libertatem, vt inextricabilis vincula seruitutis inijciat. Ac præclare quidem Augustinus in Epistola quæ scripta est ad Licentium, describit quid intersit inter iugum & vincula sapientiæ, & iugum ac vincula mundi huius. Sapientia (inquit) quos primò alligauerit, & exercitatoriis quibusdam laboribus edomuerit, soluit postea, liberatísque sese donat ad fruendum. Et quos primò temporalibus nexibus erudierit, post æternis amplexibus alligat, quo vinculo nec iucundius, nec solidius cogitari quicquam potest. Prima hæc, aliquantulum dura esse confiteor: illa verò vltima, nec dura esse dixerim, quæ dulcissima sunt; nec mollia, quæ firmissima. Vincula verò huius mundi, asperitatem habent veram, iucunditatem falsam; certum dolorem, incertam voluptatem: durum laborem, timidam quietem; rem plenam miseræ, spem beatitudinis inanè. Hactenus Augustinus loco memorato.

Epist. 39.

CAPVT

CAPVT XVI.

*Augustini doctrinam nihil hæreticis hæc in parte
patrocinari.*

*August. ad
Ianuarium.*

RESTAT vt quid aliàs sibi velit, ostendamus: Ipsam enim religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei liberam esse voluit, seruilibus ait oneribus premi, vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui etiã si tempus libertatis non agnouerint, legalibus tamen sarcinis, non humanis præsumptionibus subijciebantur. Sed qui hæc, de quibus loquitur, seruilia onera, in præceptis institutisque Ecclesiasticis intelligunt, profusus neque quid disputet Augustinus, neque quid proximè antecedar, animaduertunt. Differit autem capite decimo nono de ijs quæ tanquam sacramenta, non publica eorum auctoritate qui præsumunt, instituta: sed priuata quorundam præsumptione, excogitata seruetur & à paucis, & variè. Scribit enim hunc in modum: Quod autem instituitur præter consuetudinem, vt quasi obseruatio sacramenti sit, approbare nõ possum: etiamsi multa huiusmodi propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala deuitanda, liberiùs improbare non audeo, sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrima sunt præcepta, minùs curantur, & tam multis præsumptionibus plena sunt omnia, vt grauiùs corripitur qui per octauas suas terram pede nudo tetigerit, quàm qui mentem vinolentia sepelierit. Omnia itaque talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Episcoporum Conciliis statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersæ Ecclesiæ roborata sunt, sed diuersorum locorum, diuersis moribus innumerabiliter variantur: ita vt vix, aut omnino nunquam inueniri possint causæ, quas in eis institua-

stituendis homines secuti sunt, vbi facultas tribuitur,
 sine vlla dubitatione resecanda existimo. Quamuis
 enim neque hoc inueniri possit, quomodo contra fidē
 sint: ipsam tamē religionem, quam paucissimis & ma-
 nifestissimis celebrationum Sacramētis misericordia
 Dei esse liberam voluit, seruilibus oneribus premunt.
 Sed Ecclesia Dei, inter multam paleam, multa que zi-
 zania constituta, multa tolerat: & tamen quæ sunt cō-
 tra fidem vel bonam vitam, non approbat, nec tacet,
 nec facit. Sic Augustinus. De præceptis autem ijs &
 consuetudinibus, quæ exhortationem habēt vitæ me-
 lioris, vide superiori capite quid dicat. Miror sanē
 quid ita volueris (inquit) vt de ijs quæ variè per diuer-
 sa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberem: cūm &
 non sit necessarium, & vna in his saluberrima regula
 retinenda sit: vt quæ neque sunt contra fidem, neque
 contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortatio-
 nem vitæ melioris, vbicunque institui videmus, vel
 instituta cognoscimus, non solūm non improbemus,
 sed etiam laudando atque imitando sectemur, si ali-
 quorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detri-
 mētum sit. Si enim eo modo impediat, vt maiora stu-
 diorum lucra speranda sint, quàm calumniatorum
 detrimenta metuenda: sine dubitatione faciendum
 est maximè illud, quod etiam de Scripturis defendi
 potest, sicut de Hymnis & Psalmis canendis: cūm &
 ipsius Domini & Apostolorum habeamus documēta,
 & exempla, & præcepta, de hac re tam vtilia. Sed & in
 hac eadem epistola, Quadragesimæ ieiuniū, ob quod
 maximè isti queruntur se premi seruitute, quanti fe-
 cerit, verbis eius manifestissimis exprimitur. Quadra-
 gesima sanē, inquit, ieiuniorum habet auctoritatem &
 in veteribus libris, ex ieiunio Moyli & Helix, & ex
 Euangelio: quia totidem diebus Dominus ieiunauit,
 demonstrans Euangelium non dissentire à Lege &
 i Prophe-

Prophetis, & infra: Nam ut quadraginta dies ante Pascha seruentur, Ecclesiae consuetudo roborauit. Vnde perspicuum est, non voluisse eum hoc ieiunium inter ea censeri, de quibus loquitur in Psalmum 118. scribens: cum & inter Christianos esse dicit, qui timore habeant Dei, sed non secundum scientiam, statuentes duriora praecepta, quae non possit humana conditio sustinere, idque disciplinae praetextu, cui consulere velle videantur. Sed neque ea quae significandi causa instituta sunt, superiore loco improbat, quando neque legitima deest auctoritas qua sint instituta, & causa reddi potest, quam obrem sic vtiliter obseruentur. In eadem quippe epistola, Paschae, & eius quae ante celebratur Quadragesimae, sacramentum exponit. Quod etiam sit quod medium tempus inter Pascha & Pentecosten significet, declarat: in quo ieiunia relaxantur, & statim oramus, inquit, quod est signum resurrectionis. vnde etiam omnibus diebus Domnicis, inquit, hoc ad altare obseruatur, & Alleluia cantatur; quod significat actionem nostram futuram non esse, nisi laudare Deum, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. vbi vero legitimum auctoritatem posuerit, qua istiusmodi quae institui, verbis quoque suis aperuit: siue cum ait adiunctam esse ipsorum dierum obseruationem per Patrum Concilia, & orbi vniuerso Christiano persuasum esse, eo modo Pascha celebrari oportere: siue cum postea dicit, illa, cum facultas adest, rescari debere, quae neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, neque in Conciliis Episcoporum, neque consuetudine Ecclesiae vniuersae roborata sunt, sed diuersorum locorum, diuersis moribus innumerabiliter variantur; ita ut vix aut omnino nunquam inueniri possint causae, quas in ijs instituendis homines secuti sunt. Haec si in literis Augustini perpendere, non

Psal. 83.

adeò nobis impudenter pauca eius verba obijce-
rent, quibus fucum facerent imperitis.

CAPVT XVII.

*Quomodo supradictis nihil repugnet, quòd scriptum
est, in duobus de dilectione mandatis
Legem Prophetasque pendere.*

SI quem autem fortasse moueat quod scriptum est,
Sin duobus de dilectione mandatis Legem Pro-
phetasque pendere: is vel hoc consideret, non minùs
veteris Legis tempore verè id dici potuisse: cùm ta-
men essent tam multa, & adeò multiplicia diuinæ Le-
gis præcepta, quæ obseruare etiam homines eius tem-
poris iusti debuerunt. Sed quia plenitudo Legis dile-
ctio est, idcirco quæcunque præcepta sunt, siue quæ
peculiariter diuina dicuntur, siue quæ à Præfectis vice
Dei constituuntur, duobus illis obseruatis de dilectio-
ne præceptis (quorum vis patet latissimè) vniuersa ex-
pedite seruantur. ipsaq; dilectio, qua maximè in rebus
ordo seruatur, & obedientia roboratur, impleri illa iu-
bet: ne qua à nobis offensione charitas Dei proximè ve-
ladatur. Si enim paternam dilectionem violat filius,
recusans qualecunque iustum patris imperium: quo-
modo charitatem quam proximis superioribusque
suis debeant, illi conseruabunt, qui iustissimas eorum
leges & præcepta reiiciunt? Quonam modo etiã cum
hac obstinatione animi rebellantis, charitas ipsius Dei
constabit, cuius voluntas est, vt Præpositis quisq; suis
obtemperet? Si diligere Deum (ait Chrysostronus) di-
ligere proximũ est (Nam, si diligis me o Petre, inquit,
pascue oues meas) si etiam dilectio proximi facit vt
mandata custodias: meritò ait in hoc totam Legem &
Prophetas pendere. Diuus quoque Augustinus; Me-
ritò, inquit, magister bonus dilectionem sic sepe com-
mendat,

Matth. 23

.i. uel .i.

Homil. 72. v. 3
Matth.Tract. 87.
in Ioannem

mendat, tanquam sola præcipienda sit, sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, sicut igitur haberi charitas non potest sine fide, longanimitate, bonitate, mansuetudine, continentia: quæ beatus Apostolus, tanquam ex ipso charitatis capite religata contexit in Epistola ad Galatas: ita sine obedientia, qua Dei Superiorumque mandatis pareatur, constare non potest. Nihil sanè debere nos patitur Apostolus, nisi ut inuicem diligamus. sed hoc eam ob causam, quòd, cum cetera eiusmodi sint, ut persolui possint, nec iam amplius persoluta debeantur: vna charitas est, quam ita perpetuò proximo iubemur exhibere, ut eam semper nihilominus debere nos intelligamus: hoc quippe debito, nunquam ita nos exsoluimus, ut aliquando proximum diligere minimè teneamur. Denique finis præcepti, quemadmodum Apostolus ait, charitas est, de corde puro, cōscientia bona & fide non ficta: non ut habita charitate, Superiorum præceptis repugnemus; sed finis præcepti idcirco dicitur, quia per charitatem præceptum consummatur, absoluitur, & quodammodo finitur: ut videlicet nihil aut perparum de præcepto supersit, quod non obsequetur. vel sanè hoc modo potest accipi, ut præcepti finis, propter quem nimirum præcepta hominibus dantur, sit charitas siue præcepti impletio. quæ cum nobis erit consummata atq. perfecta, tum præceptionibus atque admonitionibus nullis opus erit, quando videlicet ad eam peruenerimus perfectionem diuine cognitionis & amoris, ut, iuxta Prophetiam, non necesse sit cuiquam dicere, Cognosce Dominum. Numquid verò, in tanta vitæ infirmitate, & charitatis imperfectione, variis præceptionibus, quibus ad perfectionem nitamur; & adhortationibus quibus frigidi subinde calescamus, utendum est.

Cap. 3.

Rom. 13.

1. Tim. 1.

Ierem 23.

CAPVT

CAPVT XVIII.

*Quonam modo Christianos dominari Christas
vetuerit.*

VEHEMENTER autem falluntur, qui omnem superioris excellentiam potestatis, Dominum sustulisse censent, cùm ait: Principes gentium dominantur eorum; & qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos fieri maior, sit vester minister: & qui voluerit inter vos esse primus, erit vester seruus. sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quibus Euangelij verbis non satis attentè consideratis, & ipse Ludouicus Viues scribere non dubitauit, Christum disertis verbis omnem inæqualitatem sustulisse, honoresque & principatus vniuersos, ad Gentilium infanias reiecit, nihilque esse voluisse quod nobis spiritus attolleret. Primum autem, non ait Dominus: Gentium populi Principes habent ac Reges, vos Christiani nullos habebitis Reges: & inter illos quidam maiores sunt, ac potestate præcellunt; vos omnes pares esse oportet. Quem enim haberet locum, quod ipsos Christianos alibi per quandam futuri prophetiam sic admonet Reges: Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta? sed cùm illum diuinitus institutum ordinem, quo alij alijs gubernandis præfunt, Deique in eo ministri sunt, approbaret: vitium quod sublimiorem solet potestatem infestare, à suis cupit esse alienissimum. Neque verò ad Ecclesiasticos Præsules dumtaxat hæc pertinent, verum etiam Christianis Regibus Principibusque dicuntur: vt se quoque admonitos intelligant, tametsi amplissima sunt in ceteros

*Matth. 20.
Luca 22.*

*In caput 29.
lib. 18. De Cõ-
iuritate Dei.*

Psal. 2.

teros præditi potestate, tamen Gentilium more non debere dominari in subditos, aut in eos potestatem exercere. quod ij faciunt, qui neglecta utilitate subditorum, concessæ sibi potestatis vltim, ad honores & glorias, commodaque vitæ conuertunt: quasi nec propter alios, sed propter se, neque publicæ & communis utilitatis procurandæ causa, sed propriæ commoditatis & gloriæ gratia, sublimioris sedis locum adepti fuissent. Ex quo euenit facillimè, vt dum ambitionis aut voluptatum gurges nulla re potest expleri; grauibus exactio num oneribus, subiecti populi opprimantur. Sibi ergo seruire cogunt populos, qui propterea potestate superiores effecti sunt, vt populorum utilitatibus inseruirent: sibi deberi cuncta persuasum habent; nec quid subiectis debeant ministerij, considerant. Vnde etiam illud tetrum dominantium genus exoritur, de quo scriptum à Gentili est: Si quid præstes obsequij, leuior pluma est gratia: sin offendas paululum, plumbeas iras gerunt. Quod Præfectorum vitium in veteri quoque Testamento, per Isaiam est reprehensum illis verbis: Audite verbum Domini vii illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Hierusalem. Quod etiam Gentilis militum Imperator, dominationis vitium intellexit, & verbo eodem designauit. Sic enim loquitur apud Salustium Marius: His præceptis militem hortabor, neque illos arctè colam, me opulenter: neque gloriam meam, laborem illorum faciam. hoc est vrile, hoc civile imperium. Namque cùm tu per mollitiem agas; exercitum supplicio cogere, id est dominum, non imperatorem esse. Atque idem Salustius, cùm describit Catilinæ coniurationem, Pòst, inquit, vbi imperium Regum, quod initio conseruandæ libertatis, atque causa regendæ Reipublicæ fuerat, in superbiam dominationemque se conuertit, &c. Sic planè & diuus Hieronymus in

*Plautus in
Pentulo.*

Cap. 28.

*In bello Jugur-
tino.*

Epi-

Epistola ad Nepotianum, Episcopi, inquit, Sacerdotes se esse nouerint, non dominos: ad illam (opinor) beati Petri respiciens vocem: Non ut dominantes in clericis, 1. Petr. 5. sed forma facti gregis ex animo. Propterea forsitan & Cæsar Augustus, cum eo spectante ludos, pronuntiatum esset à quodam Mimo, O dominum æquum & bonum! vniuersique, quasi de ipso dictum esset, exultantes approbauissent: statim quidem manu vultuque indecoras adulationes repressit, & in sequenti die, grauiissimo corripuit edicto, dominumque se post hac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus suis, vel serio vel ioco passus. contrà verò, quemadmodum Aurelius Victor annotauit, Caligula, cuius atrocissimus fuit principatus, vt ipso quoque nomine quod affectabat demonstraret, primus diademate imposito, dominum se iussit appellari, vt & alios deinde per ambitionis morbum, hunc titulum honoris adamasse declarat illud Martialis Epigramma:

Mane salutavi vero te nomine, casu,

Nec dixi dominum, Ceciliane, meum.

Quanti libertas constet mihi tanta, requiris?

Centum quadrantes abstulit illa mihi.

Ab hac igitur dominandi affectione, liberos esse Christus voluit eos qui in Republica Christiana præessent: vt videlicet quemadmodum animus corpori, non quomodo superior animi pars, iracundiæ atque libidini; ita suis subditis imperaret. quod ipsum antè sapiens monuerat his verbis: Rectorem te posuerunt? Aug. lib. 4. contra Iulianum cap. 22. noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis: curam illorum habe. Neque enim aliud est quod requirit Dominus, vt qui maior sit, minister omnium fiat; quàm vt qui ceteris potestate antecellit, locum superiorem sibi esse creditum intelligat, quo vtilitati communi saluti que prospiciat. Patitur omnino alios aliis maiores esse; sed, Qui voluerit esse maior, sit vester minister, inquit:

quit: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Qui si neminem in Christiana societate primū esse voluisset; cur hīc statuisset modum potius in administrando primatu, quā ipsum primatum vniuersum sustulisset? vt enim cū ait Apostolus, Præcipe diuitibus huius seculi, non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum: non diuitiarum possessores, sed superbos diuites sibi non probari significat: alioqui dicturus: Præcipe ne quisquam sit diues, sed diuitias quisque suas abijciat. Et quemadmodum militibus Ioannes Baptista præscribens, vt concuerent neminem, sed contenti essent stipendiis suis, non militare damnauit institutum: quem dicturum alioqui fuisse non dubium est, militiam deferendam esse, si suæ vellent saluti consulere. Sic in Euangelio Dominus noster, non principatum sustulit, sed modum præscripsit, ne eo quisquam per insolentiam abuteretur, sed ij qui Reges essent ac Principes, vni omnium Domino, & Regum Regi, sua potestate seruiret. Ideoque sui proponit exemplum, quem auctoritate & potestate discipulis superiorem fuisse quis neget? Non enim Magister modò, sed & Dominus erat: quemadmodum hoc ipsorum de se iudicium approbat, dicens: Vocatis me Magister & Domine, & bene dicitis, sum etenim. Sed quamquam reuera primus esset, tamen Filius hominis, inquit, non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis. Non enim querere venerat, quæ sibi priuatim essent commoda, sed quæ nobis communiter essent vtilia. Etenim Christus, inquit Apostolus, non sibi placuit, sed, sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.

2. Tim. 6.

Lucæ 3.

Ioann. 13.

Rom. 15.

CAPVT

CAPVT XIX.

Vt seruos hominum Apostolus Christianos fieri noluerit.

QVEMADMODVM autem eos qui præsunt, dominari Christus non patitur: sic qui subsunt, hos negat Christi Apostolus hominibus seruire debere. 1. Cor. 7. Ideo cum ad capeffendam (ait Chrysostomus) veram Homil. 58. in Marth. libertatem nos beatus Apostolus hortaretur; Crucis memoriam refricans, Præterio, inquit, empti estis, nolite fieri serui hominũ. Atque hoc is dicit, qui tantũ abest vt vellet seruos iugum seruitutis excutere, neque suorum dominorum imperia perpeti: vt antea posuerit, Seruus vocatus es? non sit tibi cura: sed etsi potes fieri liber, magis vttere. Qui enim in Domino vocatus est seruus, libertus est Domini. Quæ res cogit inuestigare, quid sit seruos fieri hominum, ne secum Apostolus vicinis ad eò locis pugnare videatur. Et non mediocre quidem ad eam rem afferunt adiumentum aliæ quædam sermonis Apostolici sententiæ: velut cum Ephesius scribit: Serui, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes; sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo: cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quòd fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, Eph. 6. siue seruus siue liber. Per similia sunt quæ scribit Colossensibus: Serui obedite per omnia dominis carnalibus; non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timetes Deum: quòd cumq; facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis: Domino Christo seruite. Col. 3. Quoniam igitur non corruptilibus auro vel argento,

I. Petr. 1.

vt Petrus inquit, redempti sumus de vana conuerfatione noſtra paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi Agni immaculati Chriſti & incontaminati ideo nos totos Chriſtus iure ſuo ſibi depoſcit, ei que in omnibus ſeruiamus, exigit. quod qui faciunt, ſupermi que Domini ſui, à quo empti ſunt, aſſidue notum obſeruant; etſi hominibus ſeruire videatur, Chriſto tamen reuera ſeruiunt: atque ob id liberi ſunt, conditione licet ſeruili ex huius vitæ ſorte premantur. Nō igitur quia Chriſtianus factus es, inquit Auguſtinus, dedigneris ſeruire. Cū enim Chriſto iubente ſeruis homini; non ei ſeruis, ſed illi qui iuſſit. Sic ille in Pſalmo 124. Proinde ſi quid à terreno domino præcipitur, quod illius cæleſtis ac primarij Domini voluntati ſit aduerſum, id ſerui tales exequi nefas ducunt: ſi quod imperatur eiſmodi eſt, vt fieri citra offenſionem ſuperioris Domini poſſit, hoc tanquam ab ipſo ſupremo Domino imperatum accipiunt. Quo fit vt neque id ſegniter neque grauati, ſed promptè libenterque effectum reddant: vt ſe in corde, inquit Auguſtinus in Pſal. 70. faciant liberos libenter ſeruiendo: neque verò in præſentia domini terreni, illoque dumtaxat inſpectante, ſed ſiue abſens ille ſiue præſens adſit, ſemper officium ſibi faciendum putant: non ignorant Dominum habere ſe in cælo, cuius animaduerſionem & conſpectum nulli effugere queant. Itaque vt ſua quiſque exercenda conditione mercedem meretur ab homine, cū hac illi ſeruerit: ita ſuis obſequiis ſtudioque parèdi ſeruus Chriſtianus mercedem à Chriſto meretur, cui propriè ſe exhibuerit ſeruum. Qui verò ad hominis tātummodo, non Dei reſpicit voluntatem; atque ad carnaliſ domini ita ſe nutum accomodat, vt ſuperiorem ſe Dominum, cui potiſſimum ſeruiendum ſit, habere non cogitet: is propriè hominum ſeruus exiſtimandus eſt; homini enim ſoli ſeruit,

non Deo. Ex quo vitiosè facta multa nascuntur. Primum quòd ad oculù seruiat: si speret fore clā, rursus ad ingeniù redit. Eum enim timor humanus bonum facit, non diurni (vt ille ait) magister officij. Deinde quòd grauatim animoq̄. reluctāte faciet multa, laboris mercedē nullam exspectans. Postremò quaecunq̄ Domini imperium suscipiet atque exequetur, et si id erit inhonestum, diuināq̄ voluntati contrarium. Neque id mirum, cū hoc vnicè propositum habeat, humanæ vt voluntati & cupiditati obsecundet: quod cū in nemine ferendum sit, tum est turpissimum Christiano: qui, quòd à Christo redemptus sit, illi debeat cunctis vitæ officiis seruitutem. Ideoq̄ milites Christiani, inquit Augustinus, infideli Imperatori seruiētes, vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cælis erat. Quando autem dicebat, Producite aciem, ite contra illam gētem: statim obtemperabant. distinguebant Dominum æternum à domino temporali, & tamē subditi erant propter Dominum æternum etiam domino temporali. Hæc in Psalm. 124. Sic igitur vitiosum est seruire hominibus, vt apud eūdem Apostolum, placere hominibus, cū ait, Galatis scribens: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem. Quod ipsum reprehensum damnatumq̄ esse à Propheta, ille in Psalmis versus declarat: Dominus dissipabit ossa eorum qui hominibus placent. quomodo illi affecti sunt, qui hoc sibi tanquam primum proponunt, vt placeant hominibus, à quibus collaudari, atque in eorū opinione & ore cum incunda recordatione versari, mercedis loco ducunt. Quos homines, vt gestire laudibus, ita frangi necesse est, nimiumq̄ deiici, cū in aliquas reprehensiones humanas, sua vel facta vel dicta incurrere senserint. Meliùs verò & æquabiliùs se res humanæ & Ecclesiasticæ & ciuiles haberent, si neque dominarentur qui præsunt,

Cicero Philip.
lib. 2.

Gal. 1.

Psal. 52.

Consulatur
August. epist.
64. ad Aure-
liū Episcopum.

*Lib. 4. Episto-
lar. Epist. 2. &
Aug. epist. 137*

præsunt, neque qui subsunt, præfectorum voluntati-
bus nimio placendi conatu seruirent. Quorum quod
est posterius, magnos sæpe viros adulationis peste cor-
rupit: alterum verò, quas non sæpe turbas in rempu-
blicam dedit? quos non ciuiles motus excitauit? quam
multas peperit secessiones? quando præfectorum oppri-
mè institutos ordines, non fœdè maculauit? perditis
quidem hominibus subministrata materia est, non so-
lùm paucorum nominibus vera dicendo detrahendi,
verumetiam bonos omnes, qui eodem ordine præfint,
criminandi falsa fingendo. Hoc enim, ait Cyprianus,
diaboli semper opus est: vt seruos Dei mendacio lace-
ret, & opinionibus falsis gloriosum nomen infamet: vt
qui conscientia suæ luce clarescunt, alienis rumoribus
sordidentur. Sed vt veris in criminibus præpositi de-
prehendantur, & iam eos sine mendacio queant illi
traducere, mouere nos nihil debent, quibus non est in
sacris literis ea demonstrata Ecclesia, quæ malos præ-
positos non haberet: cùm in ea Dominus noster signi-
ficauerit, posse esse eum familiae suæ Præfectum, qui
percutiat conseruos, māducetque ac bibat cum ebrio-
sis; cuius propterea portio cùm hypocritis futura sit in
tormentis: & is nihilominus quamuis perditè viuat,
dignitatē retineat, ob quam illi sit in eis quæ legitimè
præceperit, obtēperandū, sicuti hoc clarè docet Chry-
sostomus Homilia 33. in Epistolā ad Hebræos. Et ha-
ctenus quidem probatum sit, non aduersari libertati
Christianaē præstandam legibus humanis obediētiā,
quin potius ad id esse populis subiectis conducibilem,
vt vera libertate fruantur. Nec enim ideo vitiosæ aut
vanæ, quia humanæ dicuntur: falsumq; omnino quod
nonnulli prætendunt, in diuinis libris vbique damna-
ri, quod esse dicatur humanum: cùm beatus Apосто-
lus humanum dicat, quod tamen saluberrimè horra-
batur illis verbis: Sicut exhibuistis membra vestra ser-
uire

Rom. 6.

uire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Laudabile proinde est frequenter quod appellatur humanum: siue quia sit ad infirmitatem humanam sapienter attemperatum, siue quia sit tributa homini à Deo potestate atque prudentia vtiliter, & prouidè circa humanas res constitutum. Sed interdum tamen & doctrinæ & mandata hominum vituperantur, quæ videlicet ita sunt hominum, vt ad Deum referri non possint auctorem. Denique vt diui Ambrosij *Epist. 7.* verbis concludam, Quàm indignum vt populi integri obediant humanis legibus, quo sint libertatis participes; sapientes autem veram legem naturæ, expressam ad imaginem Dei, veram que rationem signiferam libertatis negligant & derelinquant! cùm in ea tanta libertas sit, vt paruuli seruire vitiis nesciamus, alieni ab ira, exsortes auaritiæ, ignari libidinis. Quàm miserum igitur, vt qui nascimur in libertate, moriamur in seruitute!

DE